

ДОЛООН
ХОНОГТО
НЭГЭ УДАА
ГАРАНА

Буряадай Залуушуул

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛЫН ОРГАНИЗАЦИН ОРГАН

ГАЗЕТ
1991 ОНОН
ОКТЯБРИН 1-НЭЭ
БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ
ОРШУУЛАГДАЖА ГАРНА

Суббото,
августын 4,
1990 он
№ 31 (7137)

Сэн 5 мүнэгн

Залуушуулай конкурс ямараар үнгэрөөб?

НҮҮЛЭЙ жэлүүдтэ элдэб мурисөөнүүд эмхидхэгдэнэ гэшээ. Сэбэр хайхан дангынн конкурсууднаа эхилээд, гэр бүлын «Жаргалта ушар» гэнэ телевизиторина хүрэтэрөө бидэ ямар мурисөө харанагүйбиди? Юликин 25-дэ Кабанскада онойон аргвар үнээдмэ наадаг мастернуудай залуушуулай республиканска конкурс үнгэргэгдэжэ байна. Энээн тушаа хоорөөд туршооамной.

Онол шадабарини конкурс ходо ходо үнгэргэгдэдэг гэшээ. Бурядагропромсоюзай үнгэргэдэг иммархүү мурисөөнүүд заншалта болонхой. Аха үетэнэй мастернуудтай хамта залуушуул мурисөөндэ хабвадалсаа. Тибэ яабыше, залуу мастернууд амжалта туйлаха гэжэ юундэшьеб майдэггүйбди. 3-4 гү, али 5-6 жэл соо фермэ дээрэ хүдэлжэ залуушуулаа баян дүй дүршэлтэй болоһон наалишадтай хэба шадалаа туршаад үзэхэнэ хүшэр байнгүй яахаб.

Залуушуулай конкурс үнгэргэбэл, тад ондоо байха бшуу. Тэрэндэ хабвадагшад илалта туйлаха, адли тэгшэ тэмсэлэй эрхэ байдалда арга боломжосоо харуулха аргатай байхал. Тингээд сасуутанай дундаһаа хэн эрхиллээб гэжэ мэдэжэ абаха.

ВЛКСМ-эй реском шэнэ конкурс үүсхэжэ байна. Буряад агропромсоюз имэ конкурс амжалтатайгаар үнгэрсэлгэдэ бүхы шадалаараа туйлаха зэргэтэй байһан аад, ямаршье туйлаамжа хүргөөгүй. Агропромом кассеһаа оройдоол 200 түхэриг мүнэг туйлаамжа болгон үгөө. Шэнэ конкурс үүсхэгшэд эмхидхэлэй болон мүнэгнэй талээр бүхы байдалыа бэе дээрээ даажэ гараа.

Зарим комсомолой райкомуудай аппаратна хүдэлмэрилэгшэд туйлаамжа хүргэхэ шадалгүй байһан дээрһээ эмхидхэлэй комитетэй гэшүүдые нилээд тухшаруулһен байха. Имагал комсомолой райкомой хүдэлмэрилэгшэдэй гэмээр Яруунын, Мухар-Шэбэрэй, Хорин, Ээдын районуудһаа залуу мастернууд конкурсдо хабвадалсаагүй. Хойто-Байгалай районһоо түлөөлэгшэд конкурсдо хабвадалсаахаа ерэн аад, тэрэндэ бэлдэггүй байһан дээрһээ хабвадалсаахаа арасаа.

Мүнөө конкурс тухай тогтообан, Тэрэ хэдэн шатануудһаа бүридүүлэгдээ. Тэрэндэ хабвадагшад практическа дүй дүршэлһеэ гадна, теоретическа эрдэм мэдэсээ харуулха ёһотой байгаа. Үрэ дүнгүүдые гаргаһанай нүүлээр хэндэ түрүү һуури олгохо гэшээб гэнэ асуудалнууд тушаа жюриин гэшүүд нилээд удаан маргаба. Кабанскын районой Л. Шевелева болон Л. Антропова гэгшэд абһаар түрүү һуурида гарахаар үрэ дүнгүүдые туйлаба. Хэн нэгыень шэлэхэ гэшээ нилээд хүшэр зорилго байба. Оройдоол үдэшлэн тээшэ жюри эсэслэн имэ шиндэтбэр гаргаба: онол шадабарини талээр районоо конкурсуудта олон дахин илажа гарһан Л. Шевелевада түрүү һуури олгохо. Л. Антропова хоёрдох, Эрхирэгэй совхозой наалишан Д. Лубсанов гурбадахуурида гараба. Түрүү һуури эзэлэгшэд ВЛКСМ-эй ЦК-гай «Алтан гартай мастер» гэнэ Хүндэлэлэй тэмдгүүдээр, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаха. Түрүү һуури эзэлһэн Л. Шевелева Югославялар аяншалха.

Кабанскын районой команда түрүү һуури эзэлхын түлөө командна мурисөөндэ илаба. Загарайн район хоёрдох, Бшүүрэй район гурбадахуури эзэлээ. Мүнөө илагшэдые амаршалаад, конкурсдо хабвадалсаахаа ерэнэ шадэггүй наалишадые хайрлахамнай үлэб. Тэдэнэй имэ һонирхолтой мурисөөндэ хабвадалсаагүй байһаниинь халагламаар, мурисөөндэ хабвадалсаахаа ерэн байгаа наа, тэдэнэй «Байкальский прибор» гэнэ турбаазнуудай нэгэндэ хэдэн үдэр соо амаржа сэнгэхэ, сасуутан наалишадтала хоёрэлдэжэ, сэдхэлээ хэнэха байгаа бшуу.

Манай корр.

СЕЗОНОЙ ШАН

ВЛКСМ-эй рескомой бюро болон Буряадай АССР-эй агропромсоюзай правлени нийтэн малай үбэлжэлгын үедэ эмхидхэгдэһэн «Сезоной шан» гэнэ социалис мурисөөнэй дүнгүүдые гаргаба.

Затааминай районой Затааминай совхозой хүнэй фермэ, Сэлэнгын районой К. Марксын нэрэмжэтэ колхозой Дээдэ-Юрөөгэй хүнэй фермэ республикын хүнэй фермэнүүдэй дундаһаа илалта туйлаа гэжэ мэдэргэдээ.

Тохойн хүнэй фермын (Сэлэнгын районой Лениний нэрэмжэтэ колхоз), Каримай (Прибайкальин районой «Прибайкалец» колхоз) комсомол-залуушуулай коллективүүд хоёрдохуурида гараба.

Прибайкальин районой малшад хоёр бүлэгүүдтэ гурбадахуури эзэлээ: Нестеровэй хүнэй фермын (Нестеровэй совхоз) КМК, Турунтайн хүнэй фермын КМК («Прибайкалец» колхоз).

Б. Дондуксовой комсомол-залуушуулай коллектив (Загарайн районой Эрхирэгэй совхоз) 103 эхэ хонин бүриһеэ 110 хурга абаа. Хэжэнгын совхозой Б. Хашеевой КМК бүри эрхим дүн туйлаана, 100 эхэ хонинһоо 117 хурга абаа. Эдэ коллективүүд хониншодой бригадануудай дундаһаа «Сезоной шан» илажа гараба.

Д. Банзарсвай нэрэмжэтэ колхозой (Ээдын район) Э. Доржиевой КМК, Ивалтын районой «Заветы Ильича» совхозой Ж. Нимацыреновой КМК хоёрдохуурида гараа. Эдэмнай 100 эхэ хонин бүриһеэ 105 болон 110 хурга абаа.

Ээдын районой Борьеогой совхозой В. Сосоровой, Лениний нэрэмжэтэ колхозой Ю. Намсарсвай КМК гурбадахуури эзэлбэ.

Илагшадта 1990 оной «Сезоной шан»-үнгэтэ телевизориуд барюулагдаа. Хоёрдохуури эзэлһэн коллективүүдтэ Югославялар аяншалха туристическа путевокнууд үгөө. Ажал хүдэлмэридөө үндэр дүнгүүдые туйлажа, түрүүшын турбан һуури эзэлһэн мурисөөндэ хабвадалсаһан бүхы хүнүүд ВЛКСМ-эй рескомой болон Буряадай АССР-эй агропромсоюзай Хүндэлэлэй дипломуудар шагнагдаа.

«ТҮХЭРЭЭН ДАБЖА» ЯМАР ШИИДХЭБЭРИ ГАРГААБ?

Республикын агросекторэй комсомол-залуушуулай коллективүүдэй хоорондо социалист мурьсөөнүүд хайшан гэж үнгэргэх тухай манай газет бэшэ нэн. Имэ мурьсөөнүүд болуулагдах гүи Комсомолой райкомүүдэй нэгэдэх секретарьнар, Министрүүдэй Советэй, агропромсоюзай хүдэлмэрилэгшэд энэ асуудалда харюу үгэхэ. Тэднэр «түхэрээн дабжы» дэргэдэ сугларжа, шухала асуудал хайшан гэжэ зүб мурөөр шийдэхэ тухай хөөрлөдхэ ёһотой байгаа. Би болзолдоһон сэг соогоо үлэнгүйгөөр ошоно, шэнга үгэ бүлэалдаан болохо байха гэжэ нааааб.

Кабанскда хаяхан үнгэргэгдэн машиннаар һү наалгын мастернуудай республиканск конкурсдо хабаадаһан залуу малшад «түхэрээн дабжа» уригдаһан байна. Хүдөөгэй залуушуулда комсомол-залуушуулай коллективүүдэй хоорондо мурьсөө эмхидхэлгын асуудал тон эхээр анхарагдаг байха.

«Түхэрээн дабжы» үнгэргэгдэхэ юлини 26-най үдэр хүржэ эрзэ. Залуушуулай тала хараха, тэднэртэ туһаламжа, дэмжлэгэ хүргэхэ гэжэ гүрэнэй политика болохо ёһотой гэжэ нэгэнтэ бэшэ хөөрлөдхэбди. Тээд бодото дээрэ ямар юмэнтэй ушарнабиди! Министрствэнүүд болон ведомствэнүүднэл бүхы юмэн дулдандана гэжэ энэшье удаа ойлгожо абааб. Министрүүдэй Советэй, агропромсоюзай хүдэлмэрилэгшэд «түхэрээн дабжа» хабаадахаа эрэгүй...

Имэжэ халуун үгэ бүлэалдаан болонгүй үлэшоо. Хүдөөгэй залуушуулай түлөөлэгшэд болон комсомолой секретарьнар социалист мурьсөөнүүд болуулахагүи гэхэн шийдхэбэри нэгэн дүүгөөр абаһан байна.

Тээд социалист мурьсөөнүүд ямар аргаар үнгэргэхэб гэхэн асуудалда өөһэднгоо һанамжанууды хэлэхэ дүртайшуул олон байгаа.

«Сезонной шана» гэхэн заншалта конкурс, мүн хүдөөгэй ажахымуудай залуу хүдэлмэрилэгшэдэй олол шадбарини конкурснууды заншалта болуулахаа дүрэдхал оруулагдаа.

Дүршэй шадс... уудаа андалдалгын туристическ аяналганууды эмхидхэлгын «путники» БММТ-дэ даалгана. Залуушуулай мурьсөөнүүдэй түрүүшүүлэй следууды үнгэргэдэг байха.

«Түхэрээн дабжа» хабаадагшадтай баталан абаһан рез цоцини проект дотор эдэ бүхы дүрэдхалнууд хубилтагдангүйгөөр оруулагдаа. Энэ документа түгэсхэлэй найруулга ВЛКСМ-эй реском бэлдэхэ ёһотой.

Ганса социалист мурьсөөн тухай асуудал хаража үзэгдөөгүй.

Комсомолой рескомой дэргэдэ республиканск хэмжээнэй тусхай фонд байгуулаха тухай дүрэдхал оруулагдаа. Үшөө тинхэдэ залуушуулай үүсхэлэй фонд байгуулаха тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдээ. КПСС-эй обкомой хоёрдох секретарь К. Н. Албашев «түхэрээн дабжа» хабаадажа, тус фонд байгуулаха хэрэгтэ республикын партийна организаци хубитаа оруулаха гэжэ найдуулаа.

Тэрэл үдэр комсомолой райкомүүдэй нэгэдэх секретарьнарай зүблөөн боложо, тоосоото һунгалтын кампани үнгэргэхэ тухай асуудал хаража үзэе.

ВЛКСМ-эй рескомой нэгэдэх секретарь Ц. Батсүх дүнгүүдэ гаргахадаа, нигэжэ тэмдэглэ: «Залуушуулда хабаатэй асуудалууды эрхмээр шийдхэхэ гэжэ шухала уялга. Мүнөө үеин экономикн хараада абажа, бүхы асуудалууды зүбөөр шийдхэхэ оролдохо ёһотойбди».

Сережа трубка абаад хөөрлөдхэ. Ямар нэгэн мартамхай пассажир эхэнэр Улаан-Үдэдэ буугаад, хубсааһа хунартай, мунгэтэй сүүмхээ нэгэдэх вагон соохи мунгетэй дээдэ тагта орхон тухай энэ хөөрлөдхөнөө мэдэжэ абаабди.

— Поездын начальнигтай холбоон тогтоогдонхой гү? — гэжэ диспетчер асууба.

— Үгы, — гэжэ поездын начальнигтай машинистын хөөрлөдхын тула кабина соо тодогоһон аппараты Валерын шалгаһагүи һүүлээр Сергей хөрюусэба.

— Тингэбэл Загарей хүрэгдэһэнэй, дежурна һамгай вагондо эржэ, проводнигшэ сүүмхөөн абаха, — гэжэ диспетчер дүрэдхэба.

Пекинэй, Улаан-Батарай, «Россия» гэхэн поездуудай кабинанууд соо поездын начальнигтай холбоо барисаан тогтоогдонхой, харин юрын поезд соо үгы байдаг, — гэжэ Сергей һанга алдан хэлэбэ.

Нэгэтэ «Евразия» гэхэн поезддоор абаһан японцууд тухай тэрэ хөөржэ эхилбэ. Тээд машинистын кабина соо ороходо, Забайкалгын үзэсхэлэнтэ һайхан байгаал тухай мартажархөөд, кабина дотор талы буулгажа эхилсэбэ гэжэ. Японцуудта энэманай хүн түрэлтэй тулан мэтээр һанагдаба, харин бидэндэ... Бидэ энэмане сэг үргэлжэ хэрэглэдэгбди. Тэрэ аюултайшье байжа магад. Юундэб гэжэдэ, үгэ эхэтэй бороогой ороходо, кабина оройһоо абаһаар гоожоһон уһан кабина руу ородог. Эндэ зайн болодог. Тон эхэ үгэ эхэтэй, аадар бороогой ороходо, кабина соо уһан тогтошодог гэжэ хубууд хөөрбэбэ.

Загарейда түрүүшын тогтолго болобо. Дежурна нэгэдэх вагон сооһоо сүүмхэ абажа гэжэ хажуу талын гэрэлдэ харааг, Сергей манда хэлэбэ. Һаян поезддоор тэрэ эзэн эхэнэртэ эльгэгдэхэ.

Би хирэ-хирэ болоод лэ машинистын гү, али тэрэнэй туһалагшын үгэдэг дохео тухай асууба. Энэманай һонирхолтой юмэн байшоо.

— Жэзэлхэдэ, станцида, хуургадэ, переезддэ дүтэлхэдэ, абаа үгэдэг тусгаар инструкци биди байна. Хэрбээ түмэр зам дээрэ абаһаарилгын хүдэлмэрини хэгдэжэ байгаа һань. «Са» гэхэн тусгаар эначок тодогодог. Энэ гэгдэ дохео үгтэжэ, составай дүтэлжэ абаһан тухай хүдэлмэрин шэдтэ уридшалан һануулдаг. Ур-

даһашье абаһан поезд баһа абаа үгэжэ амаршадар.

Хэрбээ хэн нэгэнэй һанга амарар рельсууд дээгүүр абажа абаа һань, баһал дохео үгэдэгбди. Тэрэ юушье ойлгоогүй абаһаар поезд доро орожо болохо бшуу.

Петровско завод гэхэн станцине дүтэлжэ ерэбэбди. Хубууд эндэ өөрынгоо локомотив мунгалжа абаха, харин савшадаа Забайкалгын түмэр эзмаар Шатын машинистүүд поезды жолоодон ошоо.

Сережа Валера хоер нэгэ бага амараад, хоер часай үнгэрһэн хойно электровоздо һуужа, гэдэргэз бусаха. Имэ арга гэдэргэз тээрнэжэ ерэлжэ гэжэ нэрлэгдэдэг. Энэманай юун гэжэбди? Үлөөгүүр депогой дежурна В. А. Васильевта ерхэдэмни, тэрэ манда нигэжэ ойлгуулаа һэн.

Хоер час тухай абаад, Петровско завод хүрэдэг. Тинмэхэз бригада тиншэ ерээд, нэгэ хэдэн час соо амарһанай һүүлээр дахад жолоодоо һуужа, гэдэргэз бусадаг. Богони замда абахадаа, нэгэ хэдэн сэг соо амараад, гэдэргэз тээрнэжэ юм. Хэрбээ Слюдянка ошохо болбол зам ута байдаг. Тинмэхэз эндэ ерхэдэмни, машинисты һайнаар амаруулдаг. Һүүлээрнэ бригады гэдэргэз эльгэгдэг. Заримдаа 10-вад часай туршада амарад байха юм.

Хоер часай үнгэрһэн хойно манай локомотив 53-дахы номерой поезддо холбожо, бидэ гэр тээшэ шүүмайса харайлгэбэбди.

Гэртэз бусажа абахада, зам богони шэнгээдэ һанагдадаг гэлсэгдэг. Бороо орохоо болижо, наран шарана, поезд хада руу бууна. Сергей болгоомжотойгоор абуулаа. Замай участок бүхэндэ поезды абуулаха өөрын тусгаар нормо байдаг юм ха. Тинмэхэ тинтэрэ поездын хэды шэнээн түрээр абаха тухай энэ захиралта машинистдэ үгтэжэ, хажуудан байдаг.

Һүүлэй һуулдэ бидэ Улаан-Үдээ хүржэ ерэбэбди. Сергей Валера хоер аян замда абаһан хуудаланууды депогой дежурнада үгөөд, һүүлээрнэ 16 часай туршада һанга амарханаар амарха эрэгтэй. Юундэ 16 гэжэбди? Имэ дүрим бид юм ха. 16 часай үнгэрһэнэй һүүлээр удаадаа аяналгада гарахынь тэднине дуудадар.

Алла НАМСАРАЕВА аяналгада абаһаа.

Хэн туһалхаб, спонсор болохоб?

«Хэрбээ үгэ хэрэгүүдэй һүүл барин абаха хүсэлгүй, харин тэднэртэ уридшалан тобшоол хэлэ, эрдэмэй мэдэһүүдэй үндэһөөр шийдхэбэринүүд абаха хүсэлтэй байгаа һаа, республика доторнай «ниитын һанамжа шудалха түб» хэрэгтэй. Түб байгуулгын тула арга боломжоншье, эрдэмтэ кадрнуудшье биди, КПСС-эй обкомой секретарь Л. Ч. Нимаева энээн тушаа тогтожо, республикын партийна, совет болон ажахын органуудай түлөөлэгшэдтэй социологуудай уулзалгада хабаадаһан хуиүүдэй дундаһаа арасадаха хүн байгаагүй.

Социологини арга боломжонүүд хэды эхэб, эрэнэй арга боломжонүүд хэрэгсэлгүй байхадаа хэды эхээр хохидолдо оронобиди гэжэ мүнөө хүн бүхэн ойлгодог болонхой. Нийтын һанамжа шудалха хэрэгтэ хиншье, хаанашье анхараһаа табидаггүй байһан гэжэ. ИОМ-ой Кузбасска түбэй түлөөлэгшэд обкомдо болоһон уулзалгада уригдаһан байгаа. Тэрэ АСИОМ-ой системэ зохиожо нэбтэрүүлхэй, Энэманай областни бүхы подразделенинуудай амжалтатайгаар хэрэглэдэг бэшгүүд болоно.

«Харин бидэ түб байгуулга үймэжаруулаа, гурбан жэлээр гээдэшообди.

Хэрбээ энэ хэрэгэй уридшалан бэлүүлэгдэхэн байгаа һань, үнгэргэжэ жэлэй үймөөн болохогүй һэн хаа, — гэжэ эрдэмэй түбэй хүтэлбэрлэгшэ Б. Г. Прошвин уулзалга дээрэ мэдүүлэбэ.

Кемеровэйнд өөрын түб байгуулгадманай туһалхаар түгэс болон. Гэбшье эндэ мүнэгэ зөөри хэрэгтэй бшуу. Системын хүл дээрэз гаратарны, түрүүшын хоер жэлдэ 45 мянган түхэриг жэл бүхэндэ хэрэгтэй болохо. Һүүлээрнэ тэрэ гаргашаа хариулажа эхилэ. Тинмэхэл мүнэгэ зөөри оруулжа, хожомын түбэй туһаламжада хүртээ эмхидхүүдэй түлөөлэгшэд социологуудтай уулзалгада уригдаһан байна.

— Зүгөөр ажахын тоосооной эрхэ байдалдаа эдм шэнээн мунгэ хаанаһаа абахаб! — гэжэ эмхидхүүдэй түлөөлэгшэд абаһаар асууба. — Зүб лэ асуудал табидаг, — гэжэ уулзалга хүтэлэгшэ Л. Ч. Нимаева хэлэбэ. — Энээн тушаа алишье талаһаан хаража үзөөд гүнзгыгөөр бодоод, августын эсэстэ эсэсэн тодорхойлохэ хэрэгтэй, — гэжэ тэрэ хэлэбэ. — Түбшье хэ хайшан гэжэ дэмжэхэ аргатайб, социологуудай урда ямар асуудалууды табижа хүсэлтэйб? Магад, энэжэдэ хэн туһалхаб! Али хэн нэгэн спонсорууд?

нэгэн болохо хүсэлтэй гү

Наталья ДАШИЕВА, манай корр.

ТЭРЭЛ ҮДЭРТӨӨ БУСААБДИ

Валерын асарһан һандай дээрэ зохидоор һуугаад байхадаа, электровозой кабинаын тэг дунда орошобоб. Беруун таладаманай машинист Сергей Марач, зүүн талын намһаа нэгэ бага үндэр һандай дээрэ тэрэнэй туһалагшэ Валерын Колмыков һууриаа эзэлбэ.

Сергей Валера хоёр Слюдянка-һаа Улаан-Үдэ мэнэ һахан эрхэн составай машинистүүдэй бригадые нэлгэбэ. Бригадын нэлгэһэн тухай бэшлэгэ тусхай журнэл соо оруулагдажа, амаршьеб механисмууд шалгагдаһан байба. Би элдэб рывагууды адаглан хараашье һаа, юушье ойлгоногүйб. Шухала хэрэгтэй рывагаа оложо, тон зүбөөр абуулхын тула хэды олон юмэ толгойдоо хадуужа абаха хэрэгтэйб даа.

— Анхарагты! Болгоомжотой байгты: хоёрдохы замаар Москва—Хабаровск ошохо 184-дэхи номерой пассажирей поезд абажа эхилбэ. Дабтөнөб...

Кабина соо тодогоһон түхэрэлгэхэ дикторэй абаһан һүлэмхээр дуулдана. Юундэб гэхэдэ, эндэ олон дагитальнууд хүдэлжэ, шууагтай байба. Дикторэй абаа дуулахадаа, абаха болообди гэжэ би абаһаар ойлгобоб. Харин Сергей Валера хоёр хэнишье энэ абаһанда анхараһаа табибагүй. Тэднэртэ гансал светофорой дохёо шухала удахатай байдаг. Харин тэрэн «ногосона» галаар носохо аянагүи хэбэртэй.

Тингэһээр байтарнай, урдамнай ногоон гал носожо, поезд болгоомжотойгоор урагшаа дабшаба.

Булад рельсээр урагшаа шармайн дабшаабди. Сергей юу хэн хэб гэжэ би тон эзээр һонирхобоб. Зүгөөр машинисты ажалһан һамаруулхыгүи тула бээбэ бархад һуунаб. Поездын абажа байһан газары толгойнгоо эрхээр зүүлжэ, баруулжаа харанаб. Энэһээр урда тээ хээздэшье локомотив соо абажа үзөөгүйб.

Васон соо юрын пассажир болоод абахадаа, тэд ондоо бандалтай ушархаш. Харин мүнөө локомотив соо һуугаад абахадаа, элдэб үзэгдэлүүд хараһоб. Булад рельсууд шиний урда шугам шэнгээр харагдана. Мүн хэргын хоёр хажуугаар элдэб модонууд, гол горхонууд, элдэб үнгэтэй сэгүүд эргэшлэдэн үнгэрнэ. Поездын түргэнөөр абажа эхилхэдэ, бүришье һонирхолтой болошобоб. Гэжэ Валера өөрынгоо сонхонини хагаад бодожо, минни хойно ерээд зогсоно.

— Урдэһаамнай поезд эржэ абажа, — гэжэ минни юушье ойлгоогүй хуушье обёороод, тэрэ нигэжэ тайлбарилан хэлэбэ. — Вагон сооһоо юушьеб хиндэжэ гараад, шэм тээшэ ниндэжэ абаһандал байдаг. Урдэһаамнай эржэ абаһан поезддотой ушархадаа, нимэрхүү мэдэлдэ эзэлэгдэхш.

Үнхөөрөөшье, урдэһаамнай поездуудай эржэ абахадаа, машинистын туһалагша кабинаын тэг дунда байна гэжэ һүүлээрнэ обёороо һэн.

— Ашаа тээһэн поездуудтай ушархада, нимэ байдэг гү? — гэжэ би асууба.

— Үгы даа, пассажирей поездууд нимэ байдэг. Ашаа тээһэн вагонууд нэгэл янза бүхэлэгдэхэн байдаг. Харин пассажирей вагонууд сооһоо шэлүүд, сөөрһанууд, яһашье шэдээд абадаг. Пассажирнууд юундэшьеб шорой шохойгоо сонхоор хадха гэжэ оролдодог лэ. Ходол нимэ байдэлтэй ушардогбди гэжэ болохогүй юм бээ.

Поезд хажуугаарнай шүүмайса харайлган гараһаба. Магнады юушье тудаагүй, Валера дахилба һандайдаа ошоно һууба.

Кабина соо тодогоһон рачи хирэ-хирэ болоод лэ пиригаһанба. Тинхэдэ хэн нэгэн рачаар хөөрлөдхэн байгаа ха. Гэжэ диспетчерэй абаан дуулдабэ:

— 184-тинн машинист, 184-тинн машинист.

ДОРОЙТОНГИ БАЙДАЛАЙ ТҮЛӨӨ ХЭН ХАРИУСАХАБ?

КПСС-ий БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ НЭГЭДЭХИ СЕКРЕТАРЬ НҮХЭР
Л. В. ПОТАПОВА НЭЭМЭЛ БЭШЭГ

Хүндэтэ Леонид Васильевич, КПСС-ий XXVII съезд дээр таны хэлхэлэйт текст хонирхон уншабаб. Энээнхэ урату мүнөө үеийн шухала асуудалнууд, тэрэ тоодо партийна политикын асуудалнуудаар ханамж бодолнуудаа олоной дунда хэлэгүй байжа болоот. Элидхэлхэтнай уншажа, эхээр хонирхондоо тэмдэглэлүүдэе хэжэ абааб. Хубилган шэнэдхэлгын шатанууд тухай таны хэлхэлэн ханамжа угса хонирхонтой.

1990 оной июлийн 18-да «Правда Бурятия» газетэдэ Таны статья КПСС-ий XXVIII съездын Программын мэдүүлгэтэй хамта толилогдоо хэн. «Хамта» гэжэ бэлхэлхэлхэе урда бодолго боло, «суг» гэжэ үгэ хэрэглэбэл дээрэ ха гэжэ ханааб. Программын мэдүүлгэ Таны хараа бодолгоо ондоо гэжэ хэлэхэ байнаб. Гэбшэе мэдүүлгэ соо революционн хубилалтын, нийтин үзэл бодолой пунктнууд үшөөл бин. Та партийна ажал ябуулажа, Бурядай партийна организацин хэрэг байдалай түлөө харюусажа байхааа гадна, мүнөөнэй байдалын хайн гэжэ хубилгал гэжэ үгэн сэхээр, шударгыгаар тэмсэхэ эхилээт. Табан жэлэй туршада хубилган шэнэдхэлгэ урдааа эхэлхэе хэргэ гэднэ Таны сэтгэлтэ дэмжэгдэнэ. Бишэе баһал нийээр бодоноб. Эдэ жэлүүд соо алдуу эндүүнүүд, гэмтэ ябадалууд нилээд олон байгаа. Парти, правительство, политическэ болон гүрэнэй хүтэлбэрлэгшэд алдуу хэжэ, харин социализмын дайсад гү, али юрын эрхэтэд гэмтэ ябадал гэрэгжэе ханааб. Иимэрхүү ушарнууд манай орондоо заншалта болоһон хэбэртэй агша. Ямаршэе ондоо демократическэ орондоо нилээд алдуу эндүүнүүд, гэмтэ ябадалуудыг гаргалтад сүүдэй урда зогсохо хэн. Тэдэ манай орондоо нилээд бэлхэ ха юм даа. Нэгшэе министр, нэгшэе политическэ хүтэлбэрлэгшэ, нэгшэе обкомой гү, али крайкомой секретарь алдуу хэлхэлхэлхэе түлөө сүүдэй урда харюусажа үзөөгүй байха. Гэхэ зуура, дотоодын политика буруутгар ябуулан, ажал хэнгүйгөөр олоо олохо дуратайшуулай тэмсэхэ шададаггүй, кооперативна хүдэлөөндэ үргэн хэргэ нээдэггүй ушарнуудтай али олон дээрлалдагбди. Манай ажалын политикын алдуу эндүүнүүдэе тоолохо болоо хаа, барагдашагүй олон байха. Харин жэжэ божо эндүүнүүд бүришэе олон ааб даа. Ингэжэ хин хоһоор арад зоной хэдэн миллионд мүнэн тарагдана, гурим эбдэгдэнэ, орон дотор байдал улам доройтоно.

Партийн болон гүрэнэй хүтэлбэрлэгшэд лэ ороноо нилээд байдалда асараа гэжэ Та бэлхэлхэе. Ямар бэ нэгэ шалтагаан эндэ байхагүй. Партийн үүргэ нугархаһанай ашаар хэды өхэ койшолонтой алдуу эндүүнүүд гаргалданаб. Партийн ээргэдэ 19 миллион коммунистууд ороно. Тэдэнэй хүтэлбэрлэгшэд лэ партида, орон дотор тохболдоһон байдалай түлөө харюусажа эһотой. Хубилган шэнэдхэлгэ эндэе мугардана бэлхэ гү гэжэ элэлбэл, алдуу болохгүй.

Хубилган шэнэдхэлгэ обществодо демократическэ зам нээгээ. Энэгээрээ хубилган шэнэдхэлгэ бүхэ дэлхэй дээрэ онсо һуури ээлнэ. Арад зон ухаан бодолойгоо, мүн политическэ талаараа эрхэ сүлөөтэй, национальна үндэр мэдэрэлтэй түрүүшынхэе болобо бшуу. Урдаманай амар түсэбүүд табигданаб гэжэ эгээл мүнөө тон хайнаар харадаг болообди. Урданай амар юмэнэй түлөө оролдожо байһанаа мэдэдэггүй хэмд. Хүтэлхэн ороноудтал ади түгэс хүгжэлтын замаар дабшаха арга боломжын олгогдоһондо баяртай байха эһотойбди.

Энэрхэ эһотой, демократическэ гүрэн болохо гэжэ бүхэ шадалаараа эрмэлзэхэ гэжэ манай үлхэ мүн. Хоёр өхэ дайнай һуулар эбэй эһоор ажаһууһанаа ондоо арга зам үгэ гэжэ хүн түрэлтэн тон хайнаар ойлгожо абаа. Мүнөө үеийн орло хүшэр байдал, шиндхэлгэ асуудалнууд энээнэ бүришэе элээр харуулна. Арадууд бэе бэлхэлхэе урда ажалтар харюусалгатай, үлхэлтэй байһанаа мэдэрэхэ эһотой. Политическэ, экономическэ, соёлой талаар доройтонг байдал хүгжэлтын замаар дабшадагмнай нэлээтэ хэнэ. Сэрэгэй-политическэ блогуудаар, анза бүрийн үзэл бодолуудаар талаалдагмнай мүнөөнэй байдал хүн түрэлтэнэй ханаа зобоххо эһоороол зобоххо.

Баруунай демократическэ республиканууд энэ политикын буруу байһаниа ойлгожо, сэрэгэй интергациһаа политическэ болон экономическэ нэгдэлдэ нэбтэрэн орохы оролдоно. Зүүн зүгэй оронуудай политическэ ажал абуулагдта, илангаяа М. С. Горбачев та сөгэй шанга эрилтээр ажлаа ябуулжа эхилхэлхэлхэе баярыг хүргэхэ эһотойбди. Хубилган шэнэдхэлгэ энэгээрээ бүгдэнэй дихарал хандуулна. Ингэжэ би коммунист байһандаа баярлажа, М. С. Горбачевэй политикые, тэрэнэй хараа шугамые дэмжэнэб.

Юундэ партиин эхилхэн хубилган шэнэдхэлгэ хайн дунгуудта асарагүйб гэжэ хайнаар хараад үзэе. Хэрбээ 1985 ондо партиин хубилган шэнэдхэлгэе эхилээгүй хаа, тэрэниие Зүүн Европын коммунист партинуудай хуби эхэлэн хүлээхэ байгаа. Партидахи түрүү хүдэлхэлхэлхэе бэлхэлхэлхэе гэжэ хараа эбүүдэе табла бшуу.

Таны элидхэл соо «революция», «революционна» гэжэ үгэнүүдэе юундэшэеб олоогүйб. Гэхэ зуура, орон доторнай боложо байһан үйлэ хэрэгүүдэе эһотой революционна үйлэ хэрэгүүд гэжэ нэрлэхэ байнаб. Ингэжэ хубилган шэнэдхэлгэе революция гэжэ нэрлээтэр. Бэе бэлхэлхэе тэмсэхэ, урдашаа дабшаха хүснүүд, тэдэнэй хонирхол, үзэл бодол, контрреволюция, парламентска болон парламентска гадуур тэмсэл, олоникын политическэ, граждандай, национальна асуудал, амжалта, урдашагүйдэлгэ, мугардлага, үгэ булалдалга, тэмсэл, гэхэ мэтэ ойлгосонууд хубилган шэнэдхэлгын үедэ хэрэглэгдэнэ.

Орон дотор зонхилон захиралгын хуушанай системэ үгэ хэгдэжэ, бүхэ политическэ болон экономическэ байгууламжанууд хубилгадана, хүн зоной болбосорол дээшлэнэ, үзэл суртал хубилна. Хубилган шэнэдхэлгын үедэ зарим хүнүүдэй, группануудай, классуудай, нацинуудай үндэнэн хонирхолдо хобаатай асуудалнууд дайрагдана.

Эдэ бүгдэн эбэй эһоор шиндхэлгэ гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Граждандай боложо, демократ, шэнэ общество байгуулаһагүй ха юмбиди. Бүхэ юмэн аалин намдуугаар, эбэй эһоор шиндхэлгын габыла болоно.

КПСС-ий XXVII съездын табиган социально-экономическэ зорилгонууд бэлхэлхэлхэлхэе үлэ шоо гэжэ Та бэлхэлхэе. XXVII съезд шэнэ сагта үнэгэрнэһе хаа, сталинско-брежневскэ шэглэлэе алдаагүй байһан тула хубилган шэнэдхэлгын табиган гол зорилгонуудыг хаанаһаа дүүргэжэ шадаха юм... Энэ нэгдэхээр.

Хоёрдохоор, КПСС-ий нэгшэе съезд урдаа табиган зорилгооо сүм бэлхүүлжэ шадаагүй гэжэ мүнөө тон хайнаар мэдэжэ байнабди.

Ушөө тинхэдэ «хүлээгдэн дунгууд» тухаа тогтообди.

Хубисхалай үедэ нилээд дунгууд тухаа хөөрлэдхэлхэлхэе үлүү байха. Парти болон классууд, ангинууд, бүхэ арадай түлөө оролдонобди гэжэ ямаршэе үедэ хэлэдэг байһан, хэлэхэһе. Ингэжэ арадай зүгшэе хэлэнэбди гэжэ үгэнүүд мүнөөшэе эдэлхэе ха юм. Гэхэ зуура, дүршэл юу харуулнабди? Хэдшэе хүсэтэй томо парти гү, али түрүү анги 300 миллион арад зонойһе хонирхол болон асуудалуудыг шиндхэлхэе аргагүй байһана бшуу.

Хубилган шэнэдхэлгэ мүнөө дээрэ хүн зоной һуудал байдал хайжаруулжа, эрилтэнүүдэе дүүргэжэ шадаагүй. Гадна хубилган шэнэдхэлгын үедэ орон доторнай экономическэ болон политическэ доройтонг байдал улам хүнзэгирнэ. Ушөө тинхэдэ нацинууд хоорондын зүрилдөөнүүд ороникэ газарай хүдэлэлхэлхэлхэе өөргөгүйгөөр долоогоно. Ингэжэ гэмтэ ябадал гаргалга, хуули дүрим эбдэлгэ олошорно, хүн зоной ухаан бодол доройтоно. Яагаа хэгдэхэһе хаа, ороноһон асуудлууд хүгжэлгэ ороноудтал ади ажаһууһа арга боломжотон боложо захлба ха юм. Харанхы туннолын нүгөө захдаа яларһан гэрэл тээшэ дугташанабди гэжэ хэлэхэ дурэн хүрэнэ.

Хубилган шэнэдхэлгэ партино-гүрэнэй альянсадай «консервативна» лада, РСФСР-ий КП-гэй Учредительнэ съездын үүсхэлхэлхэлхэе хүлээгдэн дунгуудыг асарагүй. Ямар юмэн хонирхонтойб гэжээ, партиин ажал хубийн туһаламжаар совет хүнүүд хүлээгдэн дунгуудэе харабагүй бшуу. Хубилган шэнэдхэлгын политическэ болон экономическэ, юридическэ асуудалнуудыг эрхим хайнаар шиндхэлхэе сэгсэн түсэбүүдэе табла гэжэ хаа, тад ондоо байдалтай ушаржашэе магадгүй хэмд.

[Түгсэхэлхэе 5-дахы нyoртa].

ДУУГАА ҮГЭЛГЭ: АСУУДАЛНУУД БИИ...

ТҮРҮҮЛЭГШЭ ГАРАА ҮРГӨӨГҮЙ

РСФСР-ий арадай депутадуудай түрүүшын съезд Москвада хүдэлмэрэе дүүргэбэ.

Манай зарим хуугадамалнууд С. Н. Булдаев, А. В. Ковтунов болон бусад «абланууднай» РСФСР-ий Верховно Советэй архивууд соо үлэхэ, харин жиирэй хуугагдаа хоһон үлэхэ гэжэ ханамжа болоо ха.

РСФСР-ий дундхонг бэлхэ байдал, Союзна шэнэ хэлсээ, Бурядай АССР-ий өрээдүйн байдал тухай хөөрлэдхэн съезд дээрэ болоһон байна бшуу. Зүгөөр республикын Верховно Советэй түрүүлэгшэ нүхэр С. Н. Булдаев элэгдэнэн пункт тухаа гараа үргөөгүй. Энээнэй юун гэжэбди? Тинхэдэ Бурядай Совет засагай толгойлогшо РСФСР-ий дундхонг бэлхэ байдалыг буруушаһан болоо ха.

Харин бидэ, жиирэй хуугагдаа нилээд ябадал гаргалхыг гайхад, тодорхой хонор харюу үгэхэ байха гэжэ найдахамнай үлхэнэ.

Р. ЮРОВ,
экономист, КПСС-ий гэгшүүн.

ХЭНТЭЙБТА, СЕРГЕЙ НИКОЛАЕВИЧ?

Нэгэ нэгээрэе дуугаа үгэлгэ гэжэ өхэл хайн хэрэг байна. РСФСР-ий арадай депутадуудай нэгдэхэ съездын эрид шухала асуудалнуудаар мэдээсэл «Аргументы и факты» манда үгөө. Манай республикын делегаци КПСС-ий засаг барилга буруушаһан документуудай пакет нэгэн дуугаар хайшааха гэжэ ухаандашэе оруулаагүйб. С. Н. Булдаев, А. В. Ковтунов эндэ оролсоногүй, харин А. К. Агалов дүрбэн асуудал зүбшэн хэлсэхэдэе байгаагүй.

Би арадай депутадуудай өөрингөө ханамжын эһоор бодомжлохо, хэлэхэ ба дуугаа үгэхэ эрхэ сүлөөнэ дайраха хүсэлгүйб. Зүгөөр тэрэ хуугагдаа түлөөлхөөр элэгдэгдэе ха юм. С. Н. Булдаев хуугагдаһан Түбэй национально-территориальна 92-дохы округто 153 мянган хуугагдаа байгаа, харин Октябрьскэ территориальна 808-дахы округто 105 мянган хуугагдаа Е. Н. Цыбиковы хуугагдаһан байна. Тэдэ дуугаа үгэлгын дунгууд ямар өхэ илгатаа даа. Еши Нянюевичай Зэбсэгтэ Хүснүүд ба хуули хамгаалдаг оргонуудыг хубилгахын түлөө дуугаа үгэхэдэе, Сергей Николаевич энээнэе буруушаана. Территориальна ба национально-территориальна округуудһаа хуугагдаһан бусад арадай депутадуудай илгана багахан байна (Е. В. Басин—Э. Д. Цыбикин, А. М. Ермолаев—В. Б. Нимзев, В. А. Иванов—М. А. Спасов, хуульшынхид тадэл асуудалнуудыг шиндхэлхэлхэе байлсаагүй). Тинхэдэе хоёр арадай депутадуудай хэниин Октябрьскэ районой хуугагдаа эрилтэнүүдэе өхөөр хамгаалнабди Е. Н. Цыбиковы гэжэ хэлэхэ хүсэлтэйб. Нэгдэхээр, мартын 18-да болоһон хуугагдаһан үедэ Еши Нянюевичай түлөө хуугагдаа 55,3 процентны, харин Сергей Николаевичай түлөө 42,9 процентны дуугаа үгэлхэн байна. Хэрбээ бүридхэлдэ абаһан бүхэ хуугагдаа тоолохо болоо хаа, оройдоол 30 процент болохол. Хоёрдохоор, Е. Н. Цыбиковтэй хамта арадай депутадта кандидатээр дэбжүүлэгдэнэн тула хуугагдаа нилээд олон уулзалгануудта хабсадалсааб.

Ушөө нэгэ нилээд асуудал гарана. Сергей Николаевич Булдаев манай республикын Совет засагай толгойлогшо болоно (Бурядай АССР-ий Верховно Советэй түрүүлэгшэ байһан аад), РСФСР-ий дундхонг бэлхэ байдал, Союзна шэнэ хэлсээ, засаг тухай Декрет буруушаан гараа үргэнэл. Сергей Николаевич, КПСС-ий обкомой бюорог гэгшүүн байһан аад, Советүүдта бодото засаг үгэхын орондоо урдынх мэтэ, партиин эһоор хүтэлбэрлэхэ хүсэлтэй гүт! Энэ үедэ Россиян томо Советүүдэй ударидагшад Ельцин, Понев, Собчак гэгшэд Компартийн ээргэлхэе гараһан байна бшуу!

Республиканска газетэнүүдтэ, нэн түрүүн Верховно Советэй органоной «Правда Бурятия» газетэдэ нилээд хондаха хүсэлтэйб; манай республикаһаа СССР-ий, РСФСР-ий арадай депутадуудай, мүн Бурядай арадай депутадуудай нэгэ нэгээрэе дуугаа үгэлхэн бүхэ дунгуудыг толилт гэжэ, өхэтэ гуйха байнаб.

Евгений КИСЛОВ,

Бурядай геологическэ институтай эрдэмт хүдэлмэрлэгшэ.

ЭНДҮҮРЭЭ ГҮ?

Хүндэтэ редакци!

РСФСР-ий арадай депутадуудай съезд дээрэ нэгэ нэгээр дуугаа үгэлхын дунгуудыг толилхон «АиФ» гэжэ бюллетенэдэ таныг гэгээрэт дэмжуулан баяр баясхалэн хүргэхэ хүсэлтэйб (26. 04. — 30. 06. 90).

Дуугаа үгэлхын дунгуудтэй танилсаад байхадаа, хонирхоһоор байдал хараанабди. Оройдоол табан депутадууд Е. В. Басин, А. М. Ермолаев, В. Б. Нимзев, А. М. Спасов, Э. Д. Цыбикин гэгшэд демократическэ эрид хубилалтануудай түлөө дуугаа үгөө.

Гүрэнэй болон политическэ тушаалнуудыг нэгдүүлэн толгойлохо прокурорнууд, судьянар болон хуули хамгаалдаг оргонуудай бусад тушаалта иоурнуудай партиин гэгшүүн байлга зогсоон болуулха тухай, Зэбсэгтэ Хүснүүдтэ партино-политическэ хүтэлбэрлэгшын оргонуудыг, РСФСР-ий дэбисхэр дээрэ управлениин үүргыг усадха тухай, асуудалнуудыг зүбшэн хэлсэхэ үедэ арадай депутат В. К. Агаловай ямар шухала хэрэгэй гараһанда байлсаагүйн ойлгогдоногүй, гайхамээр байна.

Дуугаа үгэлхын дунгуудтэй хараад үзэхэдэ, арадай депутадууд С. Н. Булдаев, А. В. Ковтунов Россиян дундхонг бэлхэ байдалтай, засаг тухай Декреттэй болохо байһыг хайшаанагүй, полит-таһагуудыг бүхэлэи зандэнэ үлөөхэ хүсэлтэй ха. Харин тэдэнэй ханамжын эһоор, прокурорнууд, судьянар партиһаа дундхонг байдалһаа уламжалан, үнэн зүб сүүд шиндхэлхэе ха юм.

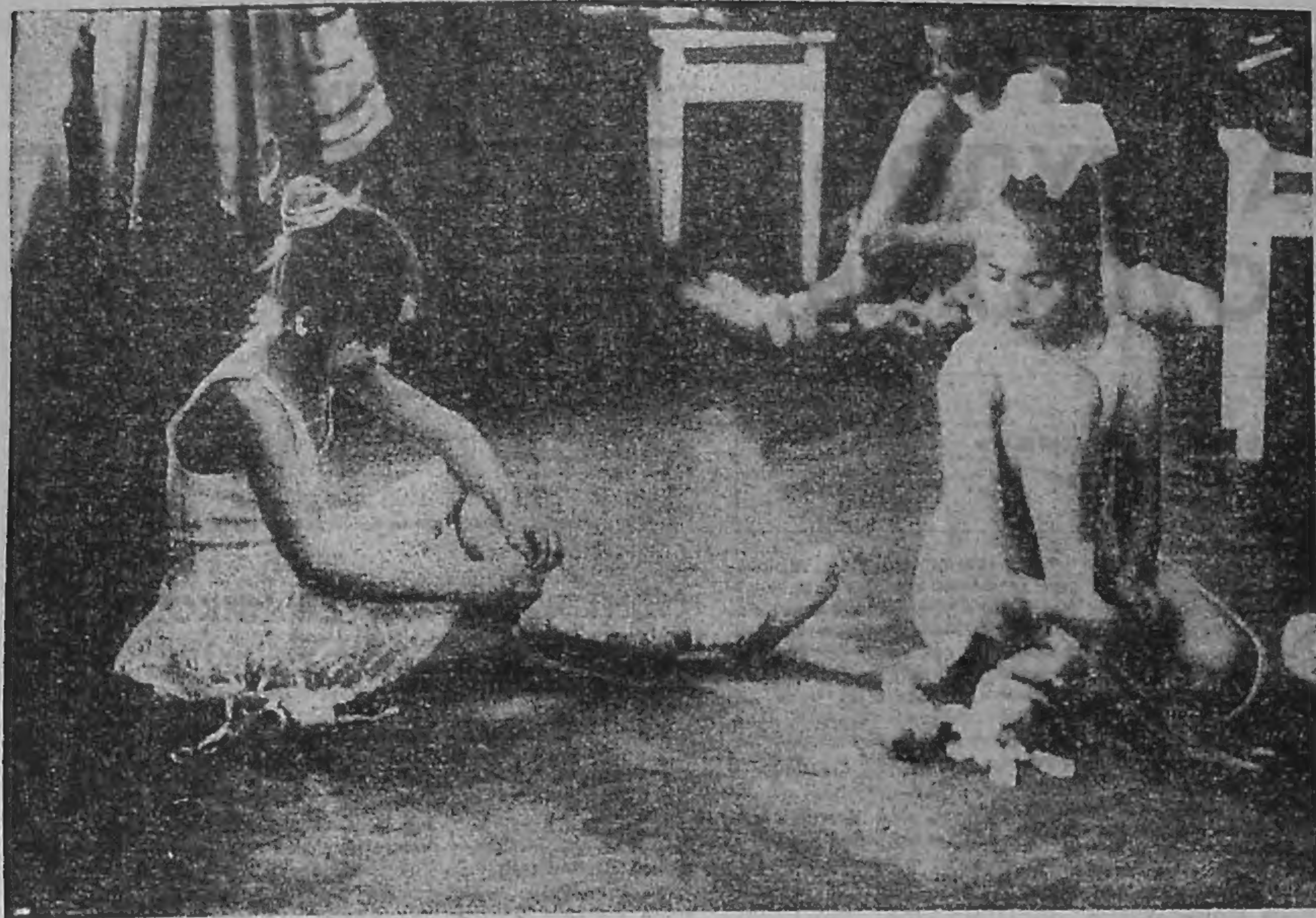
Бурядай АССР-ий Верховно Советэй түрүүлэгшэ, РСФСР-ий болон Бурядай АССР-ий арадай депутат С. Н. Булдаев хөөр ханамжатай байһанин гайхэлтай. «Правда Бурятия» газетэдэ үгэлхэн (30. 06. 90 он) интервью соогоо Бурядай АССР-һэе хуугагдаһан арадай депутадууд РСФСР-ий дундхонг бэлхэ байдал тухай Декларациин түлөө дуугаа үгөө (эндэ өөрыгөөшэе оруулаһан байгаа ха) гэжэ тэрэ батална, харин оройдоол 13 хүн Деклараци буруушаагаа, хуульшын дуугаа үгэхэ үедэ ондоо киноко даража, хийһан байгаабди гэжэ тэдэ съездын Президиумда бэлхэ элэгдэнэ байна. 544 хүн энэ асуудал дэмжэе, 271—буруушаагаа, 30 хүн дэмжэе, буруушаагаагүй гэжэ «АиФ» бэлхэлхэе.

Энэнтэй дөшарамдуулан, нилээд асуудал гарана: Харюусалгатай тушаалнуудыг ээлдэг арадай депутадууд С. Н. Булдаев, В. К. Агалов болон А. В. Ковтунов гэгшэдэе демократизацин хүгжэлтэе түргэдхэлхэе буруушаажа дуугаа үгэхэдэе, республика дотороо демократизаци хайһан гэгдэ хүгжөөн бэлхүүлхэ болонобди.

Имэ депутадуудыг дуудаха тухай асуудал хуугагдаа урдэ табихаар болоо бэлхэ гү?

Н. БОГОНАТОВ,

хүдэлмэрлэгшэ.

ҮНДЭЬЭГҮЙ БАРИМТАНУУД ГҮ?

«Сэнхир хотын» искусствын хургуули» гэхэн статья тушаа

Хүндэтэ «Молодежко»
Дээрэ дурдагдһан статья тухай
өөрингөө һанамжа хэлэхэ хүсэлтэйб.
Энэ хүсэлтэни ушар шалтагемине
евашедаа ойлгохо ёһотойт гэжэ һана-
наб.

Тээд гэршаг болон эхининь юм тухай хэлэгдэхэ байһаниие тодолоногүй. Гэбэшье Северобайкальскаа соёлой (искусствануудай) хургуулин хэрэг байдал тон тазармжагүй болонхой гэжэ ойлгохоор байба. «Арбен табан жэлдэ худэлмэрлһэнэйгөө» хугасаа соо тус хургуули зохоохы өргэ шадабарнаа тээжэрхөө, харин тэрээнэй администраци бээ даагдаа ажаллаха гэхэн гү, али ямар нэгэн ондоошье эдэхи үүсхэлүүдье дэмжэхгүйнөө байтагүй али бүхы талаарнь хизаарлахые оролдодог гэжэ бэшээтэй. Тээд автор түгэхэлдэнь бишхэн асууһан тэмдэг табинхай, Энэ һэжэллэлтһээ эхилдэг саяадаа тэрэ бүри шангаар гэмнэжэ ороно:

«Бала өөһэдэньгөө сэнхир хото город байгуулха, өөһэдэньгөө хүсэлэл бэлүүлхэ гэхэн хүнүүдье тэдэ юундэ хизаарлаха болооб? Эндэхи эздэнь үнэхөөр бэлгитэй хүнүүдье дүтэ хүргэнэгүйб!» Тэрэ гэжэнь хургуулин директор Л. С. Давыдова, мүн балаһай классаар багша С. А. Давыдов, «Эндэхи хүүгэдье искусствандаа хургалга эхэл тайртай байдалые һануулна. Юундэб гэхэдэ, худал хуурмаг бэшгүүдтэ гарга табиха шадаха хүнүүд эндэ багшалаа» Эдэ үгнүүд хургуулин бүхы коллектив тухай хэлээтэй.

Тээд юундэ бэшгэй автор имэ шамгаар гэмнэхэ болооб? Эгээн түрүүн зохоохы өргэ шадабари, бэлгит талаан тухай хэлэхэдэ, автор юм тухай хэлэхэдэ һанааб гэжэ мэдээд туршала. Зохоохы бэлгит тухай хэлэхэнь ехэл ороо байдаг. Энэимэй нэгэ үгөөр хэлэхын өргөгүй. Үргэн хэмжээнэй удхатай үгнүүд ха юм. Тээд шамга үгын хэлэгдһэн хэдэнь тэрээндэ шангахан үндэһа һуури олгохо ёһотойбди. Хургуулиһаа гарһан үүгэдэ ямар эрдэм мэдээтэй байнаб, тэдэ амараар конкурс болон конкуртнуудтэ бээ харауһанб, хургуулиһаа өөрөө оршон тойрондо соол культурын амар эрхэ байдал байгууһанб гэжэ һайн мэдээ, сөсүүлхэ үгэхэ хэрэгтэй.

Тээд автор хургуулиһаа ажабайдалай үйлэ хэрэгүүдэнь тон һайнаар мэдээ гэжэ оролдоогүй. Багшанартай зөөрлэлдэ үедөө тэрэ зохоохы бэлгит шадабари тухай һониртоод үзөө. Тэ-

рэ өөрөөшье эндэхи хүнүүдэй үгэ хэлэлгэнүүдтэ администрациин коллективтэ ямар нүлөө үзүүлдэгтэ хаража үзэһэн байна. Тингээд администрациин нүлөөлхы шамга мур сөрөө олоо ха юм. Эдэ бүхы гэршэлэлгэнүүдэй һүүлээр юунэй болоһые ойлгохоор байба. Тээд хэснэ хэнэй юу дэбээрһыне даб гээд ойлгохын өргөгүй байгаа һэн. Бодото үйлэ хэрэгүүдье удаа дарсалан ойлгохо гэжэ оролдод үзэе дээ.

Хургуулида эгээн түрүүн ерһондэ һананаб, «Искусствануудай хургуули» гэхэн гэршагынь эндэхи хургуулин нэрэ ээргые үлүү ехээр үргэһэн гэжэ һанааар, Ута барааг шэнги хургуулин коридор соо ороходо, хүүгэдэй олон гуталнууд жэрйлдэжэ байгаа һэн. Саашаа ябахаданай, угаа уйтан таһалганууд дайралдаба. Тээд тэдээн соонь бүхы юумэ эмхи гуримтай байба. Балотнэ класс соо станогой дэргэдэ хэшээлиүүд үнгэрнэ. Эдир уран зургаашад молдбертнүүдэй сагна һууна. Оркестрэй классы үүдэнэй нүхөөр хэнэй-кешбэ эсэгэ хүүбүүгээ шагаажэ байгаа...

Энэимэй үнэхөөрөө искусствануудай хургуули байгаа һэн. Самоделтынэ творчествын кружогууд бэшэ. Харин программануудай ёһоор худэлжэ байһан һуралсалтай классууд дүршэлтэй багшанар. Хуушан гороной модон гэр байрнуудай, барзгуудай дунда байһан хургуули. Эдэ бүхы жэлүүдэй туршада тэрэ ургажэ байһан Северобайкальск хотын ажабайдалда эхэлхэ нүлөө үзүүлжэ байһан байна. Хүүгэдэ имэ һайнаар хургаха өргэ боломжо тус берилгата олохон гэр бүлнүүдье байлгһан байгаа ёһотой гэжэ һонгдана.

Нүхэр Л. С. Давыдова эдир северо-байкальскаахидэй эстетическэ бэлдэлһы үргэдхэхэ гэжэ жэлһээ жэлдэ оролдожо байһан байла юм.

Хургуулида ээлгалаа гэр бариха гэжэ хэдэ ехэ оролдолоо гэрлэлбди! Ардай сүүдэй анханда түбхнэһэн гэр болон «Ритм» гэжэ клубта нэгэ хэдэ классуудые нээлгэ, Зоречный поселокто хургуулин филиал байгуулга... Юрэдөө хэдэ ехэ дабалтанууд дабагдабди Имэ олон газарнуудта байгуулагдаһан классуудта хэшээлиүүдтэ ажаханьшье, зохоньшье хүшэр бшуу. Ингэжэ зобонхойнгоо түлөө үлүү салын абагүйш, ондоо хүнгэлэлтнүүдтэ хүртээгүйш.

Мүнөө искусствын хургуулида 396 хургалшад һурана. 522 үхибүүд ажахань

тоосоной классуудта ябаха. Мангад үхибүүд искусствояр һонирдоог байһа, Северобайкальскы багшаг город гэжэ нэрлэдэг ааб даа. Тингээшье һаа, мангад үхибүүдтэ искусствын хургуулида абаха дуртай байһандаа омгоср-хохоор лэ.

Эдэ болон бусад асуудалнуудай һайнаар шиндхэдэ гээшэ һаа, үхибүүд-шье, тэдэний түрэлхдшье, багшанар-шье һанаагаа ахаршаха һэн. Тингээшье үхибүүдэй түлөө оролдохто, искусствын хургуулиһаа һейжаруулха саг хүржэ ерээ.

«Ажалдэ амараар хандааг байһиёмни мэдэнь ха юмта. Тингээшье үгэрһэн долоон хоногой туршада хэшээлиүүдье алгадэһые һаамни, мүнгэ тулыта, «Хэшээлиүүдэй үедэ бүхалте-ридэ классайнгаа хэрэгээр ошооб, Тингээшье хэшээл үнгэргэгдөөгүй гэжэ тоолохо ёһогүйтэ. Имэрхүү мэдүүлгэнүүдье үгэрһэн багшанарые эзмэлэлтэй гү! Тэдэнь өөһэдэньгөө дурээр хэшээлиүүд-тэ ябангүй байтагүй ха юм... Эриим багшанар эзмэлтэй байһанааа заахышье мэдэрхые оролдонгуйеер хургуулин директортэй эбэшгэй тэмсал абуулжа эхилшэдэг.

Ингэжэ бидэ мүнөө «гол дүлэнь» гаража эхилһэн газарта хүржэ эр-бэбди. А. Г. Брянскаягай (фортепиано классай багша) гомдол барһан ушар райкомдошье, райгусэдокмод-шье, нотагай профсоюздошье мэдээжэ болоо һэн. Удэньшье элдэб янзын комиссинууд хургуулида шалгалта үн-гэрхэхэе эрдэг болобо. Эдэ комисси-нууд хургуулин директорнуудые зүб комисси абаа гэжэ нэгэн дуугаар хэ-дээ, Гэбэшье Александр Григорьевна гомдоһоор зандэа байһанаа мэдүүлжэ, 1987 оной майн эсэс багта хургуулида никитэ суглаан үнгэртэгдөө һэн. А. Г. Брянская ямаршье үндэһа баримтагүй гомдол оруулжа гэжэ суглаа худалдаг багшанарынь суглаан дээрэ тэмдэглэ-һэн байна.

Тусхай шалгалта гээжэ гү, али аттес-таци гаража дурегүй байһанаа мэдүүл-жэ, А. Г. Брянская хургуулиһаа өөрн-гөө дурээр гаража ошохо багатай бо-лоо һэн. Суглаа зүдэлдэг багшанарынь А. Г. Брянскаягай имэрхүү характерис-тижэ үгэнэ: «Зургаан жэлэй туршада Александр Григорьевна искусствын хургуулида худэлжэ байһаншье һаа, нэ-гэшье дэхи инструмент дээрэ нтадэ-жа, концертнуудтэ табаадажа үзөөгүй.

Концертмейстеркэ болон аккомпаниа-торскэ асуудһаа эрид арасдаг байгаа. Эндэһээ бодоод үзэхэдэ, Брянская ху-нуудтай үгээс ойлголсожо шададаггүй, ажалдэа зохоохы ёһоор хандадаггүй багша байшоо бшуу.

Нүрхэ дурегүйшүүлэ «намисжэр-аеоб» гэжэ В. С. Марченко хэлһэн үгэо һонгдана оруулсэдхисэб. Искус-ствын хургуулида үхибүүдье гоо һай-ханда дуретайгаар хургаха гэхэн үг-гэтэй ха юм. Тээд тус хургуулида ну-рхэһа ерһэн үхибүүдье юундэ өөрын-гөө дурээр «намисжэ» болосб гэхэн асуудал гаража ернэ. Багша хүнэй ингэжэ хэлэхэдэ, дурса гутангүй бай-хын өргөгүйл.

Хургуулида худэлжэ шадахагүй ба-ша гэжэ тэрээн тухай хэлэе һаамни зүбтэй ха. Ингэжэ директор тэрэниие хургуулиһаа гаража ошоохынь баада-һан байна. В. С. Марченко хэартирала ондоо гороной андалданы, зөөжэ ошонхой, Энэимэй ааар өрбээд жэлэй саада тээ болоһон ушар ааб даа. Ямар-шье хүгжэлтэгүйеер тогтоһонон жэл-нүүдтэ нимэрхүү байһал ха юм гэжэ уншагдаа һанажа мэдэгүй. Тээд амар-шье жэлнүүдтэ ажалдэа зохоохы ёһоор хандааг, түрүү һонел бодолтой хү-нүүд олон байдаг ха юм.

Үйлэдбэрин харилсануудай амар байһан тухай бидэ һайн мэдэдхбди. Мүүгаар ажаллаһан гэжэ хүтэлбэрлэ-һын ажалһандаа хэлэхэдэ, урдаһаань һингэргүйхөөр өөрөөшье һайн хүн бэшэ, гэжэ хэроуцажархандаа эсншл-тай. Имэрхүү байдалда хоёр тала үгээс ойлголсожо шадахагүйдөө бээ, бээдэе хоролхожо эхилшэдэг. Коллективэй гэ-шүүдэй хоорондоо имэ харилсаатай байхада, ажал-урагшаа абахагүй бшуу. Северобайкальскын искусствын хургуу-лида нимэрхүү байдал тохсолдоһон бай-на.

Телевизорэй туһаламжар бидэ хэдэ ехэ юумэ мэдэдэг болокобиди! Хүг-жэнги орууудта ажалһаа һамшаха, муу-гаар хургаха, гурим эбдэхэ үшгэрнүүд ехэ хомор юм. Бүхы юумэндэ саб гэ-мээр, тоб байса хандаха, гуримтай бай-ха гэжэ ямаршье аредуудай заншал болоо. Хэрбээ хэн нэгэний ажалай гурим эбдэе гээшэ һаа, шангахан хэм-жэжүүдье абаха үшгэрнүүд али олон дайралддаг. Тээд мэнэй эндэ яахадаа багшанарые ажалдэа һайнаар ханда-жа шадахагүйб! Хэшээлиүүдье үнгэр-гөөгүй аад, мүнгэ түлэгтэ гэжэ баада-һан багшанарые шоо үзэхөөр лэ. Бү-хы юумэн бэрэгээр үнгэрнэ абажа гэ-жэ һанаад лэ һанга амар ябажа бай-даг хүүхдэ алхам бүхэндэ ушардог. Саашадаа нимэрхүүгээр ажаһууха бо-лоо һаамнай, амаршье туһа гарахагүй.

Анханда ажалдэа һайнаар хандааг байһан зарим хүнүүд бүгэдэний жэ-шээгээр мүн лэ һанхай абадалнуудые гэржаа захидаг. Хүй бүхэний багшань сагваршье һаань ажалһаа һамшахада гүрэндэний хэдэ ехэ хонидол үзүүл-дэнэб гэжэ мэдэдэггүйбди. Тээдшье энээн тухай хүн бүхэн бодохо гэжэ оролдодоггүй ааб дээ.

Районно хэмжээндэ шиндхэбэри аба-хэгүдэнь үнөөхи эхэнэрнай республикан-скэ организацинуудта хандаха гэжэ бо-дһон байна. Эрхүү хотодо ажаһуудг тэрэний эгээшэ — О. Г. Еременко энэ хэрэгтэ хэбээдэлсэ. Соёлой министр-стэдэ Брянскаягай гомдол оруулхада, эгээшье Северобайкальскын газетэдэ материал эльгээгээ. Ингэжэ хоёр эх-нэрэй гомдолнууд ишээ тиншээ эль-гээгдэжэ, хүлгөөн эхилшэһэн байна. Бү-хы юумэн энэгээр дүүрээ гэжэ бу һаналты. 1989 оной апрель һарада КПСС-эй ЦК-да бэшэе эльгээгдэшоо.

«Саашадаа театртэ харауулагдааг зү-жэгүүдтэл адли һонин ушарнууд эхил-шоо һэн. Би мүнөө гартэа ЦК-да эль-гэһэн бэшгэй буулгабари баркад бай-һаб. Тэрээн соо юм гэжэ бэшгэдэнэб! Автор юрэл гомдожо байһан тухайгаа нэгэшье үгөөр тэмдэглэнэгүй. «Арбан те-бн жэлэй туршада Северобайкальскын искусствын хургуулида хэдэн арбаад за-луу мэргэжэлтэдэй хуби залан анхараг-дэгүйгөөр үлэһэн. Л. С. Давыдова гуринха шонодол адли хорото абуул-гаха үргэлжэлүүлһэр зандэа. Мүнөө үедэ хургуулида имэ байдал тохсол-дохо гэжэ хэнэшье үнэншээр бэ-шээ...» Бэшэе соо имэрхүү үгнүүдье уншахада, гайхалһи өхээр гайхаа һэм һананһаа абаһан үгнүүдэй олон гээ-шэн!

Нотагай организацинуудта имэрхүү бэшэе эльгээгдэдэггүй байха. Ажалла-дай зүгһөө ороһон гомдолнууд партиин обкомдо, удаань ондоошье оргалууд-та эльгээгдэдэг ааб даа. Энэ удаа Бря-нская болон тэрэний эгэшин зохоһон бэшгүүд бөлөл партиин обкомдо, удаань соёлой министрствэдэ эльгээ-гээ, «Бүхы юмэ түргэн элхидэ-комисси суглуулга», «түргэн элхидэ-тэ» гэжэ мэтэ. вахирланууд дээдһын оргалуудһаа ороо һааб даа. Искусствын хургуулида залуу мэргэжэлтэдэй хуби

зоһон юундэ анхарагдаһагүйб! асуудалда түргэн хариу олохынь тэ табитан захиралтанууд дээрэ рһээ орожо захилаа. Тингээшье гуринха шоно гэжэ нэрлэгдһэн довагай ежолдөө амараар хандааг һэн тухай шалгажа үзээе гэхэн өрһон байна...

Гээд зуура, эхилдхэдэһэн һонин шалгалта үнгэртэе нэгэшье үндэ-риһа байгаагүй бшуу. Тингээшье комиссин гэшүүд профсоюзны мэргэжэлтэ бүхы юумэ шалга-рса хургуулида бэрхэ багшанарынь, 1984 онһоо хойшо директо-гээ совет байгуулагдажа, ан-роуцагтайгаар хандана, «ин-концертнэ ажал хэрэгүүдье эдэ-гээр абуулһаа, «хургуулида ис-кэи шэдине нахан гараха тала-лээд олон хэмжээ абуулганууд-гээдэг байна» гэжэ мэтээр н-һэн үгнүүдье уншахада, шалга-зүб үнгэртэгдөө ха юм гэжэ Зорна тэдэ дутагдалнуудые део һааб даа. Залуу мэргэжэлтэ-рин эдэхи үүсхэл дэмжэгдэ-үлэшдэг байна гэжэ комиссин тэмдэглээ...

Мүнэгэй талааршье зарим ду-денүүд, дүрим эбдэхэ абадалну-радэа гэжэ зарим гэшүүд т-һэн байна. Тээд эндэньбейһаар ри үгэнэ, бүхы юумэ сэхэ р-лээ, тодорүүлжа һаа дээрэ хө-тоосондоо ороһон классуудай һайнаар хуредэг үхибүүдье юр-сууде оруулха тухай нүхэр д-дурдахал оруулаа һэн. Имэ н-тууде абахада, үхибүүдье у-лагдаха, түрэлхидшье бага м-лхдэ болохо байна бшуу. Те-довай ажал худэлмэрнин н-ягта херхоор адаглан харажэ-зарим ноод энэниһынь абаһа-жо, дээдһин оргалуудта дуул-даа. Удэньшьегүй директортэ-го үгтэбэ. Ажалһаанга, түлөө-эрхэн дүнгүүдье туйлаһан ажа-лын тула нимэ шэнэ арга һ-Давыдова тухай хэлсээд аба-шье олодо һааб даа.

Дээрэ дурсагдаһан тохсөл-гойһон профсоюзэй комисс-рагшад болон түрэлхидэй тал-тэдэний түлөө бүхы шадалга-доо ёһотой гэжэ бу һаналты. мэн ханаһаа болохо һэм! рэй, мүн зарим багшанарай-раханаа гадна комисси имэ-ци ажаархөө. «Ажаһын тоос-делениһээ хурагшадые юрын-та оруулжа болохогүй. О-тальнтай гэжэ элхирүүлгэдэ-хоёр үгэ-үхибүүдье оруулхынь

Искусствын хургуули тухай бэшгэдһэн статья анхарагтай-гаар уншагдаба. Сэнхир горо-но ажаһуушадай үхибүүдэй абадаг гол гүнаһта болохо энэ хургуули тухай тон зүбөөр бэшгэдһэн материал гэжэ хэ-лэхэ байнаб. Ямаршье хүгжэл-тэгүйеер тогтоһонон жолнууд-тэ байгуулагдаһан бүхы юумэ бургуушааха, муушалха гэжэ зохиң хэрэг бэшэл даа. Тэ-дэшье жэлнүүдтэ һайн шата-нууд байһан ха юм.

Оноо бэлгитэй үхибүүдье тодорүүлха зорилготойгоор ис-кусствын хургуули байгуула-даггүй. Бүхы үхибүүдье хүг-жэмдэ дуратайгаар хүмүүжүл-хэ гэхэн гансахан лэ зорилго табигдһан лэ гэшье. Искус-ствын хургуули Северобай-кальскын соёлой гол гүнаһта мүн гэжэ хэлбээ алдуу бо-лохгүй. Үхибүүдэй дунда ба-лигтэйшүүл өөөн бэшэ бай-даг. Эндэ багшанарһаа гол тү-лэб бүхы юумэн дулдэдааг ааб даа. Дамыдовтан тухай эб-лээ ходо бэшэдэг. Тээд бусад багшанар юундэ тэмдэглэгдэ-нэгүйб гэжэ асууха дуран хү-рэнэ. Л. С. Давыдова түрүү-бүрхэ администратор, зарим С. А. Давыдовтан бэлгитэй бр-хэ багша юм. Тээд тэдээр хонилан лэ хургуулин хэрэг байлал ургашынь абуулна гү! Энэ асуудалда хариу үгээ хэрэгтэй.

Оноо бэлгитэй, эриим һайн бэшгэдһэн мэргэжэлтэдэе дэмжэхэ, түрүүшын үедэ тэ-диртэ туһалжа гэжэ мүнөө туршанай шухала. Бүхы юумэ оролдохто, болгоомжтой ба-ла гээшэ мүнөө хубилалтын үедэ балаһынь таарнагүй. Тингээшье зарим ушарнуудта Дамыдовтан буруушье байа-да болохо бшуу. Ганса А. Г.

«Буряадай залуушүүл»

ДОРОЙТОНГИ БАЙДАЛАЙ ГҮЛӨӨ ХЭН ХАРИУСАХАБ?

(Түгээхэл, Эхнийн 3-дахь нүүртэй)

Манай Улаан-Удэдэ найнаар амарха, зохидоор эдэе хоол бариха нэгтшье гэтэр үгм. Гадна сүүд-хын туршада ээлжэндэ зогсонгүйгөөр билетшье абжа шадахагүйш, хэрюун ундашье уухагүйш. Республикадамнай юундэ нимэ байдтайб? М. С. Горбачев эзэмтэй гүй «Мунган, валюта байхагүй» гэжэ байгаад таа хаанагүй хашхарагдаха юм. Тээд гансал эзэнхээ уламжалан, нимэ доройтон-ги байдал ушарна гүй? Үгм ааб даа! Манай курорт-но зоонуудта миллион түхэриг оруулбал, жэл үнгэрхэдэ, энэтэй 10 миллион хүртэр ургахаа бшуу. Ингэжэ курортнуудай, байгал далайн, мун республикын бусад шухаг газарнуудай ашаар бая-жахаар ха юм. Эдэ бүгэдэниие эмхидхэхын түлэ ЦК-гай инструкцинууд, дээдын органуудта хон-ходолго хэрэгтэй болоно гүй? Манай министерств-нууд болон ведомствануудтэ нүйдэгдэмэ байхан хуули буса абдалнууд юундэ усдагданагүйб?

Нарын туршада 800 грамм колбаса гүй, али 2 ни-лограмм ашаар хайхан гэжэ ажамидарха тухай ЦК инструкции үгэхэ гүй? Манай бүрээдтэ хэды өтэ нуурууд, ухан далайнууд бни гэшшэб! Тээд Улаан-Удын магаднуудта минтэй загалангаа он-доо юушье харахагүйт.

Хубилган шэнхдэлгэ найнаар ажаһууна, хүсэ шадалаа элсүүлэн ажаллаха бүхы арга боломжо-нуудые маанадта олгоно. Тимэһээ бүхы юмэн маанадаа, хүтэлбэрлэгшэднөө илангала Танһаа дулдыдана бшуу. Магэзинуудтэй прилевогудай хоолон байхандаа хубилган шэнхдэлгэдэ дүрэгтэй хүнүүд баярлана ёһотой. Иимэ хүнүүдье урданэ бидэ мэдэхэ өргөгүй байдаг хэмдэ. Харин мүнөө хэрэг байдал хубилга ха юм. Энэ талаар Прези-дент болон тэрэнэй командын оролдолго ехэтэ найшагдаана. Генералын секретарь болон РСФСР-эй Верховно Соедэй Түрүүлгшын бие биеэ ойлгохогүй абадал зарим хүнүүдтэ найшааг-данагүй. Юундэ бие биеэ ойлголсоногүйб гэжэ би байа гайхахагүй байхаа. Нэгэн хангалтай бай-гаа хаань, одоол нэгжлэгхэ хэм. Горбачевшье, Ельциншье манай ороние хүгжэнги ороонуудай тоодо оруулаха гэһэн найн найхан зорилго урдаа табила бшуу.

Левонид Васильевич, Та Россия гүрэнэй толгой-логшо тухай байа найнаар хэлэнэгүйт. РСФСР-эй эрхэтэн байхан тула энэ нанамжыетнай эрид бу-руушаанаб. Революционернууд ондо ондоо үзэл бодолтой байдаг гэжэ мартжа болохогүй. Та бидэ хоёршье адли бэшэ ха юмбиди. Борис Ни-колаевич зонхилон захирагшын системин үедэшье ажаллаһан хүнүүдтэй нэгэн гэшшэ. Тээд энэ систе-мэ элдэб янзын «продуктуудые» түрэнхэ ха юм.

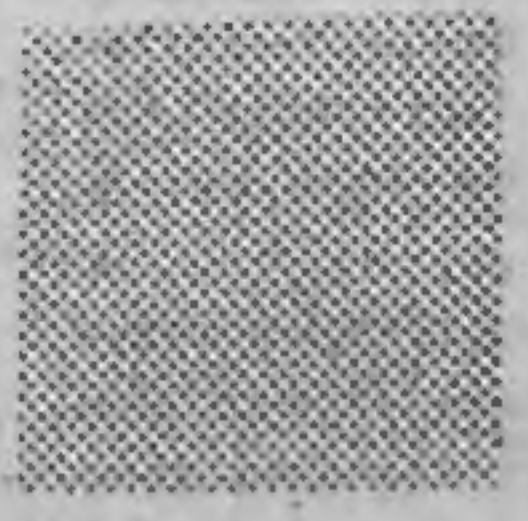
Сталин — Киров, Брежнев — Хрушев, Лигачев — Ельцин. Тэдэнэй хүн бүхэниинь бие биеһээ онсо-илгавтай. Политическэ системин гол хүсэн боло-хо Коммунист партиин хүмүүжүүлһэн хүнүүд гэжэ тэдэн тухай хэлэхэ хэрэгтэй. Пөртида хэдэн мил-лион хохидоһон хүнүүдшье бни хэм. Тимэһээ манай парти ходоодоо тэмсэдэг парти байгаа бшуу. Партиин ээргэдэ бата нэгдэл гэжэ байгааг.

Политическэ ажал абуулаша үзэл бодол о хубилгаха ёһогүй гэжэ та хэлэнэгүйт. Тээд үгм Со-долоо хубилгангүйгөөр шэнэ общество бай-га болохогүй ха юм. Шэнэ бодомжо, шэнэ нэ-дэрэл шухала хэрэгтэй.

Россия ардадууд шэнээр бодомжолжо шад а түрүү хүтэлбэрлэгшэдтэй байхандаа омогоо о-но. Ажабайдал гэшшэ театртал адли гэжэ нэгэ агууохэ англичанинай хэлэхье ханаандаа оруул-наб. Тээд Ельцин «Эдэн бэлэн болоо» гэжэ хэ-лэдэг актер бэшэл даа. Энэ политическэ ажал абуулашын түлөө 150 миллион Россиян арадай де-путатууд дуугаа үгөө бшуу.

Та хахаба — мэдэнэгүйб, харин би Федераци-наа гараха хүсэлгүйб. Тэрэнэй эрхэтэн байхандаа баяртайб.

А. Ж. РАДНАЕВ,
БГПИ-гэй багша, 1978 онһоо
КПСС-эй гэгшүүн.

Лариса КВАНТУН,
манай корр.

орожо, хэрэг байдалые бүришье му-хардуулжархыһан байна.

Министерство руу эльгээгдэхэн бэшэ-гэй мүнүүдые мэдээ болгон дурдаага-уузын. Хуурмаг, баримтанууд дурдаа-гаа гэжэ статэ дотор хэлэгдэ хэм. Тээд ямар хуурмаг баримтанууд дур-дагдаһан, байгаа гэжэ уншагшаднай һонирхохо байха. Бэшэгтэ гараа таби-һан багшанарай фамилинууд хубилга-данхай гэшшэ. Юрадоо нимэ бэшэгые нэгтшье анхараггүйгөөр орхижорхиго ёһотой байгаа бэшэ гүй гэжэ ханахаар.

Багша оной февраль һарада ху-гуулини партийна суглаан дээрэ «ком-мунист Давыдовые хамгаалха, энэрэ хүндээ хамгаалхын түлөө нүхэр Давы-дова арадай сүүдтэ хондохэ ёһотой» гэжэ мэтэ тогтоол абтаа хэм. Людмила Степановна ингэжэ хэлээ: «Хуругулида хүдэлжэ байһан багшанарай олонхын залуушуул юм. Залуушуул газаршынэй амаршье асуудал үнэн зүбөөр шинд-хэхэ гэжэ оролдошодог зон гэжэ мэ-дээжэ».

Эдэ асуудалнуудые найнаар хаража үзэхын аргагүй байгаа гэшшэ гүй гэхэн асуудал гаража ерэнэ. Хэрбээ иимэ тикшэнь бэшэгүүдые эльгээнгүйгөөр коллектив соогоо бүхы юмэ шинд-хэхэ гэжэ оролдоо хаань, үлүү үгэ хүүр гарахагүй байгаа. Тогтошонон жэл-нүүдтэ хүдэлһэн хүнүүд бүгэдэ албан хайрог абадалтай гэжэ хэлэхэ боло-хогүй бшуу. Давыдова тухай мүн лэ нимэрхүү ханамжа хэлэгдэхэн байна. Тэрэниинь эрид буруушааха үндэтэ баримтатыйбди.

Һүүлэй жэлнүүдтэ бүхы юмэн найн тээшэ хубилшоо гэжэ хэлэхэ шадаха-гүй байна ха юмбиди. Сэнхир хотын бүхы хүнүүд сээр һэшхэлтэй, үнэн сэхэ абари эантай гэжэ хэлэхэ аргагүйб-ди. Коллектив болон тэрэнэй хүтэлбэ-рилэгшэд эзэмтэй гэхэн үгэнүүдье эрид буруушаажа байханаа мэдүүлнэди. Ху-ругулини бейгуулагдаһан 15 жэл хая-хан болобо. Ойн баярай урда тээшэ хуругулини коллективые буруу. Бол-гоһон абадал бүришье гайхалтай.

Социальна адли тэлэ байдлай тү-лөө хүн бүхэн оролдоно бшуу. Бүхы юмэ үнэн сэхээр харуулаха, нэгтшье юмэ нухахгүй гэшшэ журналистуудай уялга мүн. Хэзэгайруулаха бэшэһэн ста-тья хэнишье һонирхон уншахагүй. Энэ хэндэшье мэдээжэ ааб даа.

Залуушуулай газетэ бүхы юмэ үнэн сэхээр бэшэхэ гэжэ оролдодог хэб-лэл гэжэ ханадагбди. Тимэһээ энэ га-зетэдэ материалва элдэгэхэ гэжэ бодоо хэм. Давыдовтанда, искусствын хуругу-лида үнэн сэхэ нэршье бусалал гэжэ хэлэхэ байнэб.

Э. СОСНОВСКАЯ,
журналист.

гүйбди. Тээд бэлмтэй үхибүүдэй олон байгаа хаа, хаа болоноб! Забол-ба-рмтэйшуулые элсүүлэхэ зорилготойгоор нимэ хуругули байгуулагдаагүй бшуу. Ямаршье үхибүүдэе гоо хайханда, хү-жмэдэ дуратайгаар хүмүүжүүлэхэ, бүхы юмэ ойлгожо хуругаха тээшэ, искус-ствын хуругулини багшанарай гол зор-илго болоно ха юм.

Административна хэмжээнүүдье аба-жархыша шалтагаан харагданагүй гэжэ хэлэхэниинь бүришье гайхалтай. Тээд юундэ Давыдовые ноод дэмжэхэ ду-раггүйб! Голдол оруулһан үнөөхи эхэ-нэртэ «шалгалта үнгэрэгдэнэ», «зааг-дзаа», «ханагдажа байгаа» гэжэ мэтээр хэлэхэ, ханааһы тэгшэлхэ зорилго ур-даа табиһан ноодые ээмэлхээр бэшэ гүй. Иимэ байдалдаа кадрнууд хам-гаалхые оролдохо бэшэ, харин өөһэ-дүнгөө тала харабал дээрэ гэжэ тоо-лодог ноод найд олон ааб даа. Брян-скхотай муудалдаа хаашин, шамайшье муушалһан бэшэгүүдье иимэ тикшэнь эльгээхэдэе магадгүй гэжэ тэдэнэр ха-наа.

Ута унжагайгаар үргэлжлэхэн энэ ушар нимэ найнаар дүүрэхэхэ гэжэ Брянская нэгтшье дахин ханаагүй бай-ха. Северобайкальскын искусствын ху-ругулида өөһэдүнгөө сэнхир хорооо байгуулаха дуратайшуудта шангахан ха-рюу үгтөө гэжэ газетэдэ бэшэгдээ. Брянская энэниие уншахадаа, ахал зү-хээ ёһотой.

Бэлмтэйшуул юрын классуудта оруу-лагдана гэжэ автор бэшээ. Тээд би искусствын хуругулида ошоходоо, нимэр-хүү юмэнхтэй нэгтшье дахин ушараа-гүйб. Юрадоо бүхы юмэн найнда най-шаагдаа, ажалдаа зохоохы өһоор хан-данат, багшанартай найнаар хүдэлнэ гэжэ өрхынхээ урда тээ Л. Давыдо-вада хэлээ хэм. Тээд Улаан-Удөөр аян-шалгада ерэнхэ зарим багшанартай (Се-веробайкальскын хуругулида хүдэлжэ байханаа гаргагдана) уулзажа, тоб-шолол хэлэхэ яараа хаб гэжэ ханаад абааб. Залуу кадрнууд хуругулида ан-харагдангүйгөөр үлэшэдэг байха бо-лоо ха гэжэ ханаа хэм. Ажалһаа гар-гагдэхэн бэшэ, харин өөһэдүнгөө ду-раар гарһан гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Бүхы арга боломжоео сүм хэрэглэн ажоллохын аргагүй байгаа гэжэ тэдэнэр найнда хэлээ хэм.

Бүхы юмэ хубилгангүйгөөр байһан соонь хэлэнэ гэжэ ханамжа байгааһье хаа, документуудые хараад үзэхэ гэ-жэ шиндэбэб.

Коллективэй ханамжа хараада абта-даггүй байгаа гэжэ документууд соо хэлэгдэнэ. Үндэтэ баримтагүй мэдүүл-гэнүүд, захирантанууд дээрэ дээрһээ

МАНАЙ КОРРЕСПОНДЕНТЫН ТАЙЛБАРИ

Искусствын хуругули тухай бэшэгдэхэн статья анхарагтай-гаар уншагдаба. Сэнхир хороо-то ажаһуугшадтай үхибүүдэй абадаг гол гуламта болохо энэ хуругули тухай тон зүбөөр бэшэгдэхэн материал гэжэ хэ-лэхэ байнаб. Ямаршье хүгжөл-төгүүгөөр тогтошоһон жэлнүүд-тэ байгуулагдаһан бүхы юмэ буруушааха, муушалха гэшшэ зохио хэрэг бэшэл даа. Тэ-дэшье жэлнүүдтэ найн шата-нууд байһан ха юм.

Оноо бэлмтэй үхибүүдье тодорүүлха зорилготойгоор ис-кусствын хуругули байгуула-даггүй. Бүхы үхибүүдье хү-жмэдэ дуратайгаар хүмүүжүүл-хэ гэхэн гансахан лэ зорилго табиһан лэ гэшшэ. Искус-ствын хуругули Северобай-кальскын соёлой гол гуламта мүн гэжэ хэлэхэ алдуу бо-лохогүй. Үхибүүдэй дундаа бэ-лмтэйшуул үсөөн бэшэ бай-даг. Эндэ багшанарһаа гол тү-лэб бүхы юмэн дулдыдадаг ааб даа. Давыдовтан тухай хэб-лэл тодо бэшэдэг. Тээд бусад багшанар юундэ тэмдэглэгдэ-нэгүйб гэжэ асууха дуран хү-рэнэ. Л. С. Давыдова түрүү бэрхэ администратор, харин С. А. Давыдовтан бэлмтэй бэр-хэ багша юм. Тээд тэдэнэр хоюулан лэ хуругулини хэрэг байдаа урлаһан абуулаха гүй энэ асуудалда харюу үгэхэ хэрэгтэй.

Оноо бэлмтэй, эрхим найн бэлдэлтэй мэргэжлэтдье дэмжэ, түрүшын үедэ тэ-дэнэртэ гуламта гэшшэ мүнөө юунишье шухала. Бүхы юмэ хуучанай аргаар шиндэхые оролдохо, болгоомжотой бай-ха гэшшэ мүнөө хубилалтын үедэ байаһье тааранагүй. Давыдовтан зарим ушарнуудта даа болохо бшуу. Ганса А. Г.

Брянская бүхы юмэ үнэн зү-бөөр шиндэхэ гэжэ оролдо-һонхойгоо түлөө зобоно гүй! Үгм даа. Михаил Пнев, Ци-пельма Базаржапова, уба хама-ган Марченкатан, Ольга Фур-ман (ВСГИК-гай багша), Ольга Маюкова баһал нимэрхүү бай-далда орожо үзөө.

Марченкатан Северобайкаль-скынгаа квартира ондоо тээ хэр найнаар андалдааб! Энэ андалдаага алхыша талада най-наар дүүрэггүй. Андалдангын үедэ Владимир Сергеевич ахээр үбдэжэ, болынцада ороһон байна. Хэрбээ хуругу-лидаа хүдэлһөөр зандаа бай-гаа гэшшэ хаа, тэрэ квартирааа ондоо хороотой андалдаха гэ-жэ оролдохогүй хэм.

«Марченко хураха дурагүй-шуулые намнадаг байгааг гэ-жэ хэлээ». Бэшэг соо ингэжэ уншахадаа, гайхахаар бэшэ гүй. Үхибүүдье «анамнаха» гэжэ багша хүн аад, нэгтэргүйгөөр хэлэхэ байхадань, гайхангүй ахабибди. Тээд бодото дээрэ хэр нимэ байгааби! Мүнөө болоһон хойно бүхы юмэ элсүүлжэ, шалгажа шадаха-гүйбди. Гансал тухайламжаар бодомжолжо, дүнгүүдье гар-гаха гэшшэ тон буруу хэрэг. Эстетическэ талаар хураһан тухай ходо хэлэдэгбди. Бүхы орон доторнай эстетическэ та-лаар хураһан найнаар эмхид-хэгдэнхэй гэжэ нэгэ үедэ урла лозунгууд хаа хаанагүй үл-гөөтэй байдаг хэм. Математи-каар, ЭВМ-ээр, компьютернүү-дээр һонирхохо ушарнууд һу-лэй үедэ олошороо. Түрүүшын үедэ һонирхоһон аад, һуу-дзын һонирхохооо болишодог хүнүүд баһал дайралдадаг. Ог-то һонирхогдоогүй, найшааг-даагүй мэргэжлэдэ хураха ушарнууд мүн лэ олон. Дээ-дэ хуругули дүүргэхэн тухай

дипломтойшье хаа, өхэ юмэ мэдэгдэггүй. найнаар хүдэлхэ гэжэ оролдохогүй мэргэжлэ-тэд ушардаг. Иимэл хүнүүд аюултай гэжэ ханаха байнаб-ди. Директорэй захирантаар класстань үхибүүдье оруула-дань, Михаил Пнев дураа гү тадаг хэм. Үхибүүдье багша-даа, Михаил Пневто үнэн зүрхэн-һөө дуратай байгаа. Энэниие тэрэнэй орондо хүдэлхээ өр-хэн багша Любовь Степановна Лобыгина юмэнагүй. Хуругу-лини программаһаа гадуур юмэ шабинартаа зааха гэжэ оролдохог байханай түлөө зарим багшанар Михаил Пнев-то дурегүй хэм. Тээд багша бүхэн өөр өөрын түсхэй сис-темээр хүдэлхэ эрхэтэй ха юм даа. Үйлдбэрини харинсаа-нуудай ямар байдаг тухай дур-даа хэмдэ. Ши муугаар хүдэл-нэш гэжэ хэлэхэдэнь, өөрөө-шье найн хүн бэшш гэжэ ур-даһаанэ харюусахархиха. Ху-бини ажабайдалһаа зарим нэ-гэ хэлэгүүдье уудалан гарга-жа, нимэ абаһанши, тикмэ байһанши гэжэ байгаад ээмэл-хэ ушарнуудта эсэс табигда-ха ёһотой. Үнгэрһэн юмэн үнгэрэн ошоо ха юм гэжэ мэ-дээжэ аадагбиди. Студент абахадаа, тэлэрүүлгын газар-та ороо нийши гэжэ байгаад тээшэни үнн үнгэрһэн юмэ дурдаха үешье болодог. Иимэ абадалнуудһаа мууларха хэрэг-тэй. Илангала хүтэлбэрлэгшын нимэрхүү юмэнүүдье дурда-хада, таагүй байдаг. Хуругу-лида 5 жэлэй туршада багша-жа байһан Тамара Степановна Бидененко тухай хэлэхэ болоо хаа, энэнай эрхим бэрхэ ба-гша юм. Хуругулини директор заагагүй энэ багшые хуругу-лидаа хүдэлгэхэ гэжэ би бай-гаа оролдохогоо гаргаагүй бай-ха. Т. С. Бидененко үбгэнтээ

хамта эндэ ерэнэ, өөрөөл ажалда түбхинеэ хэм.

Харин мүнөө коллективэй ханамжа тухай тогтообди. Бү-хы коллективэй хуругулиндаа байдал тухай нэгэн ханамжа-тай байхан тухайгаа хэлэхэ-дэнь гайхаа хэм. Түрүү бэр-хэ мэргэжлэтшье ханһаа үлүү ахээр гайхаха байгаа ёһотой.

Бүри хаяхан хуругулидаа хү-дэлхээ өрхэн багшанаршье дээрэ дурсагдаһан ушар ту-шаа нэгэн ханамжатай байха-наа мэдүүлээ. Михаил Пневой ингэжэ хэлэхье ханаандаа оруу-лаа хэм. Хабар клубта ошоходоо, багша Елена Нико-лаевна Песенко гэгшэтэй уул-зажа хоорэлдөө, бэшэгтэ би-шье гараа табилсаа хэм гэ-жэ тэрэнэй хэлэхэдэ, Михаил Пнев ингэжэ асууба:

— Намайе танина гүй! Би үнөөхи Михаил Пнев гэшшэб. Энэ асуудалдань Елена Нико-лаевна харюусажа шадаагүй. Ушар юуб гэхэдэ, тэрэ Миха-ил Пневше түрүүшынхээ хара-жа байгаа бшуу.

Хуругулида түрүүшынхээ жэл хүдэлжэ байһан багшанар өхэ юмэ мэдэнэгүй ха юм. Тимэ-һээ бэшэгтэ гараа табиха эрхэгүй байгаа. Коллективнэ бэшэг энэ удаа буруу бэшг-дээ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Бидэ мүнөө социальна адли тэгшэ эрхэ байдалай түлөө тэмсэнэбди, оролдонобди гэ-жэ байгаад хоорэлдэнэбди. Залуу кадрнуудай түлөө сое-лой министерство оролдохо, харюусаха уялгатай. Тээд тэ-рэ мүнөө бээс абажа, бүхы юмэнэй хажуу тээ үлэхэ гэ-жэ оролдоно. Магад залуу-шуулай газетэ энэ асуудал шиндэхэ аалам гэжэ багшанар хүлээнэ.

Ламажаб үбгэжөөл Аха нутагтаа яһала мэдээжэ хүн юм. Ямар үйлэ хэрэгээрээ сууржаа юм гэж хаа, нэн түрүүн энэ хүн нутаг нутымнай эгээл бэрхэ дүй дүршэлтэй ангуушадай нэгэн юм. Хэнийшье мэдэхээр, үндэр уулата, хангай баян хубшгэ Аха нутагтай хүн зон бүрн хая болотор агнуурнаа бүхы талаһаан эрхилжэ, табан хушуута малаа тала дайда, хада уулануудай хангил хормой боороор дүүрэн үгсөөд, үнэр баян һуудаг байһан юм.

— Сэхын хэлэхэдэ, Аха нутагта үгсгэй, баян гэжэ онсо нгаржа, бээ бээ дарлалсан мүлжэжэ, эвэржэ, хашажа байһан зүйл үгы юм хэн. Эгээл адег малтайн гэхэдэ, 5—6 үнэтэй, 15—20 хонитой, 2—3 моритойхон, хоолойгоо тэжээхэ арга шаделтайхон байһан юм, гэжэ минни хайн мэдэхэ урднай үбгэд Хайдэб Мунконон, Бадма Жамбалов, Максар Галсанов, Жаб Дабзав болон бусад хөөрэдэг хэн. Мүнөө ханахадан, Максар таабай өөрөө өхэ ажалла, ангууша хүн хэн ха, Минни мэдэхэдэ, тэрэ Хойто-Ахын һарьдгууд доор үбэл зунгүй оро сагаануудыо адуулжа, агнажа ябадаг хэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайны үедэшье энэ ажалла бүтээгэдэ, хүн зондоо хүндэтэй хэн. Мүн түрэн түрэн үгсгэн түсэб-уялгануудыо амжалтотойгаар бээлүүлэдэ, үшөө өхэ магтаалтай ябаһан үбгэн юм хэн ха.

Мүн Ламажаб үбгэншье баһал инмэ ажал бээлүүлдэг бэлэй. Ламажаб Шарлаевич Машаев һөөд угсаатан, Сорогой Шобар гэжэ тала газарта ангуушанай бүлэдэ түрэн хэн юм. Һөөд яһатан манай Аха нутагта Сорогой дээшэ Элшэр, һамарта, Тустар гол үгсгэн Хоншон, Хам-Модон гэхэ мэтэ һууринуудар отогжоһон, имэгтал агнуур эрхилдэг байһан юм. Тэдэнэй гол үнэа гэхэдэ орсо сагаан байгаа. Тээд байһал үхэр бэрхэдэ һөөд даа. Жэ-шээлхэдэ, Ламажаб таабайн гэрэхин 5—6 сагаатай байһан юм. Баабайн Машын Шарлай гэжэ өхэ ангууша үбгэн байһан юм. Харин таабайн Маша гэжэ үбгэжөөл айхобтар мэргэн, бэрхэ ангуушан ябаа. Мүнөөшье Сорог өөдэ үгсэхэдэ, Машын сээл гэжэ би юм. Эндэ тэрэ ангууша мэргэн үбгэжөөл загана, нугаһа агнадаг байгаа. Тикхэдэ тэрэнэй нэрээр Сорог голой тэрэ сээл мүнөө нэрлэгдэнхэй.

Тэрэ үе сагай үхибүүдэ һургуули һудар гэжэ юун байха бэлэй. «Борбоого үндийһөөр» лэ гэрэхин, газзахи ажалдаа абалсаха даа. Зарим зон багахан хубүүдэ дэхуулаад, агнуурда хэдэн һараар гараха. Машын Шарлай 5 үхибүүдэй бэлэй. Эхнэрны Сэбэг Аюшеева гэжэ хүүшэн Хүүргэ нутагай хэн. Һурэг сууда гараһан Аха нутагай суута хүнүүдэй нэгэн болохо Шарлай Аюшеевэй түрэн эгшэнь байһан.

Табан үхибүүд соһоонь бага-сага эрдэм бэшгэ шудалһан Буда гэжэ эгээ багз хубүүнны Сорогто багшаар ажаллаһан түүхэтэй. Бата Ламажаб хоер үбгэжөөл мүнөөшье сарюун хүнгэн зандаа. Бата Шарлаевич коммунист, дайнай ба ажалай ветерон, олон орден болон медальнуудтай юм. Тэрэ хадаа Аха нутагтаа хамтын ажал эмхидхэлсэһэн юм.

Харин Ламажаб Шарлаевич мүнөө 78 наһаа гаржа ябаа. Эдир бага наһанһаа ажал

хэжэ, агнуур эрхилжэ үзэһэн. Агада хамтын ажакнуудай би болохо эхилхэзэ Ламажаб Шарлаевич колхоздо ороһон юм.

— Колхоздо һая ороод, ямар ажал хэжэ ябаа гэшгэбтэй—гэхэдэ Л.Ж. Ш. Машаев:

— Колхоздо хэжэ ажал дутадаг хэмтэ—гэжэ асуун һагад харюусаба.—Адуушан, үхэршэн, хоншон ябаа даа. Сэхын хэлэхэдэ, колхоздо хэргүй ажални үгы.

Тикхэдэ Ламажаб Шарлаевич гушаад онуудта арадай дайсан гэжэ гэмнэгдэн алданаа хөөрөө хэн.

—Алар таблад гаран жэлнүүдэй сээдэ тээ болоһон үйлэ юм. Гушаад онуудай һүүлэй нэгэ зун Ламажаб булэг залуушуудтай Сорогойнор нэгэ сөбшөлөнгэй газарыо даа

эрхилжэ юм. Машаев бүхы эршүүлэй хамта фронт мордохол хэн бээ. Тээд тэрэнэй ой тайгаа, хадаа уулала табан хургандал адлар мэдээгын өхэ аша тухатай байба ха юм. 1941—1942 онуудта Л.Ж. Ш. Машаев ашага малтамалуудыо бээдэрхэн экспедицинуудтай абалсажа, хара муухай фашистнарыо үй бута сохихо хэрэгтэ гол шула ашага малтамалуудыо олохо хэрэгтэ сэгнэшгүй туһа үзүүлһэн юм.

Нутагайнгаа хубүүдэй дайны газарта мордожо, бүхы совет-герман фронт дээрэ боложо байһан байлдаануудта хабалдасана ябадаһан. Л.Ж. Ш. Машаевшье фронт ошохо тухайгаа мэдүүлхэдэ, тэрэнмэ 1942 ондо сэрэгтэй албанда татаһан юм. Тикхэдэ Л.Ж. Ш. Машаев Алес-Дурна зүгтэ алба хэжэ, сэрэгтэй һуралсал гаржа, япон самурай-

дээнһээ боложо хэды зэргын хонидол колхоздо ороноб даа, амаргүйхэн даа. Мүнөөшье баабайнууд дайлана, адуу мал барина гэлсэдэг бэшгэ аалл.

Энэ тон зүб. Энэ «тайгын эгээд» бээ мэдэшлэн, бидэнһээ томо бар хүсэтэн үгы гэжэ дорюун болоһон арьһагтэ гэхшэ. Гурбан жэлэй саада тээ Жойгоной аршаан ошожо ябадаа, Халуун уһан, Хонгорой гэжэ хээрн байрнуудһаа дээшэ үгсэхэдэ, хэргы дээгүүр ниргаа, далаа тала хазадаһан 7—8 үхэрнүүдэ үзөө хэмдн. Буугүй мал шад эндэ юу хэхэбтэ Өһөдөө баабайн бариулхгүйн тула тэдэндэ дүтэ ошохо өргөгүйл. Тикхэдэ тэдэр тайгын, хээрн бэлшээринуудай «ээд» болошоод, дурэн соогоо ашадлаа юм. Тикхэдэ эдэний галзууршахада, дээдн эмхи зургаануудһаа зүбшөөл аба-

аһа саб шүүрэн абаад, тэрэн-тэйн носождо сага бага-сага гээд гэжэ алидаха үдэнь шөрхотан Ламажаб үбгэн хара хүсөөр бээ үндшлгэжэ, дүтхэн хэбтэһэн буугаа абажа, арьһатанин буудажа, тэрэнэ доронь «унтуулан» түүхэтэй юм. Энэнь үбгэнэй алаһан һүүлшын баабай болоо хэн. Тэрэнһээ хойшо тэрэ баабай буудагүй. Харин намартаа агнуурин эмхитэй хэлсэ баталжа, хэдэн хэрмэ, булгадыо тушаадаг байгаа. Эгээл һүүлшынхөө хэрмэ 1988 ондо агнаа.

Байша оной намартаа Ахын районой арадай депутатуудай гүйсэхкомой сесси 3 жэл соо Ахын газар дээрэ хэрмэ, булга агнахагүй гэхэн шийдхэбэри абаа юм.

— Энэ өхэ һайшаалтай хэри. Һүүлэй үедэ өхшөө нэтршөөбди даа. Хэмгүй нэтрүү хонхойгоор агнуур хэгдэнэ. Илангаяа, Эрхүү, Түхэн-һөө олон хүйхэршүүл эржэ, хараһан үзэхинөө абаад лэ талина. Тэдэн хүсэд дүүрэн гүрэнэ орохошөөгүй,—гэжэ хуушанай ангууша үбгэн хэлэнэ.—Бидэ урдань хэмһээ үлүү олоор ан гүрөөл, хэрмэ булга алажа, хуажа ябагүйбди. Инмэ шийдхэбэри абалһаа һаамнай, Буряадай агнуур эрхилдэг эмхи зургаан хуушанай хараа «энэ Ахын бурладууд бидэндэ юу хэхэн хэм» гээд, хэдэн олон ангуушадые Ахын тайга руу «буулжархидыг байна. Энэмнай хайшаа юм! Нутаг нугадаа Совет засагнай эзэн бэшэ юм гү, юрэдөө!

— Тикхэдэ манай Аха руу зун бүхэндэ хаана данаһаа аялһад олоор өрөнэ. Эдэл олон хүйхэрнүүд нутагайннай баян ургамал ногоо, ан гүрөөл хуажа. Жэшээлхэдэ, өрсө, алтан үндэн гэхэ мэтэ эм домдо орохо ургамал ногоо үндэһөөрн хобхор татажа абаа. Тикхэдэ тэдэнэй айхобтар үнэтэйгөөр савшань ху далажа, баяжадаг юм байна,—гэжэ Л.Ж. Ш. Машаев хэлэнэ. Энэ болохогүй хэрэг. Тэрэ аялшодые байгали һонирхуулһагүй, харин байлгитай тэдэндэ амар заяа үзүүлһгүй бшуу. Тэдэнмэ 10 жэл соо энэ Ахын газар руу оруулхгүй гэхэ байһаб. Ингээд байбалнай өһөдүмнай үхибүүд, аша гүшанар югээ эдлэхэн гэшгэбтэ!

Үбгэнэй энэ һанаа Бишье дэмжэхэ байһаб. Үнхөөрөө, эхэ хизааргүй юмэн байдаггүй бшуу. Аха нутагай баялг хоһороо, Энэм тухай бодомжолоо үзэхэ сагнай гулажа өрөнхэй!

Нутагайнгаа байгали хамгаалха тухай, нэн түрүүн, нимэрхүү үбгэд зомнай дуугаа үгэнэ, харин бидэнэр, 30—40—50 наһан соогоо ябаһад абаа өниргүй, хэмнни юушье абаа—хамгагүй гэхэншүү һуунабди. Һэрхэ сагнай өрэл!

Л.Ж. Ш. Машаев ангууша хүн хадаа хангай тайгын баялгтай дундархгүйн түлөө һанаа үнөөн болоно ха юм даа. Энэньмэ зүбөөр ойлгохо зэргэтэйбди.

Ламажаб Шарлаевич үнэр баян үбгэжөөл юм. 5 үхибүүдын үнэ эрын эмдэ хүржэ, гүрэн түрөөдэ тухатай нэмэрлэжэ зонүүд болохтой. Аша гүшанерын үбгэжөөлө хүндэлжэ, уга наһа, удаан жаргал күсэй абадаг юм.

Ламажаб таабай мүнөөшье хүнгэн, сарюун, һонор зандаа юм. «Һөөд угсаатан—хүнгэн яһатан» гэжэ дэмы хэлсэггүй юм байна.

В. ГАЛСАНОВ,
журналист.

«Һөөд угсаатан—хүнгэн яһатан»

жа абаад, үбгэ тэжээл бэлдэхэлгэдэ ажаллаа хэн ха. Талаан буруулахада юм гү, али тикмэл хура бороотой зун тохолодоо юм гү, хура бороон таһалгарагүй хэдэн үдэр һунгүй адхаржа, гол горход эрье һабаһаа халижа, газар дайда уһа намаһаар хушагдажа, үбгэ хулһаншье хатахаа болишоо бэлэн.

Эгээл энэ үеэр Ламажабай хүхэдтээ табигдан мантан томо сомоо оройһоо ойор хүрэтэрөө шобто норшоо хэн. Тикхэдэ лэ тэрэ шэмэрүүн харага үе сагта залуу хубүү «зорюута үбгэ үжөөбэ» гэхэн хуурмаг үгэ таража, «Ламажаб Машаев арадай дайсадтай» нагта холбоотой хэ, тэдэнэй үгөөр энэ үбгэ үжөөбэ, гутаабэа гэжэ нэхэлгэдэжэ, тархи дээрнэ харанхы хара үүлэд сугларжа, мэнэ-мэнэ «шуһага дуһалнууд» унахаар зобдахадан, һэргэг Ламажаб хүхэдэйнгаа туһаар Сорогой гаража, Сэнсэ, Шарза тээшэ зоришоһон юм. Тикхэдэ ябаһа Л.Ж. Машаевыо тэрэ сомоогой түлөө мүшээлгэ; мүрдэлгэ хэнгүй, аниргүй болоһон юм.

Сэнсын колхоздо ерээд, Ламажаб баһал урданайхараа хүдэлөөд лэ ябаа. Малшанай хажуугаар агнууриа эрхиллэсэдэ, айл боложо, ан бунжаһууһан юм. Тэрэнэй хани нүхэр монгол утгай Должод Сыренова Ендонова ажал хүдэлмэридэ бэрхэ эхнэр юм. Агуу Октябрын сасуулан, республикын габьяата малшан Должод Сыренова наһанайнгаа амаралтада гараашье, минн гараа тэбэрээд, һуужа шаддаггүй. Бүри нёдондо жэл болотор Должод хүгшэн «Коммунизм» колхозой хусануудай гүүртыо даажэ, эрхмээр ажаллажа ябаһанаа тэдэнэ ба сагаандаа, баһал габьяата малшан Софья Доржиевна даамжуулан үгэнэ юм. Софья Доржиевна 50 наһа гүйсэжэ, мүнөө жэлдэ хүндэтэ амаралтада гаранхай. Харин Ламажаб Шарлаевичай Сэнсэгойдэ ерээд, амжалтотойгаар ажаллажа абаатарн Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууһа дай

нуудһаа Эхэ оройнгоо зүүн хилэнүүднэ хамгаалһаһан юм

Сэрэгһээ табигдажа ерэмсээрэ Л.Ж. Ш. Машаев Лениний нэрэмжэтэ колхоздо ажаллаа. «Колхоздо ажал дутахэн хэн гүйгэ гээд манайда хэлсэдэг. Тикхэдэ Ламажаб таабай ямаршье ажалһаа хулжангүй, далагданаһан лэ ажалынь дүүргэлсэдэ ябаа. Малшан, лүгөөд. Колхоздо тэрэнэй хэргүй ажал үгы юм. Колхоздоо хүдэлжэ ябаад, Л.Ж. Ш. Машаев ойн харуушанай уялг дүүргэжэ, Аха хайхан нутагайнгаа баялг болохо ой модо аяар 23 жэл соо аршалан абалсаа юм. Энэньмэ гэршэ хадаа ой модо хамгаалһанай түлөө 10 ба 20 жэлнүүдэй дүрбэлхэн түхэлтэй тэдэгүүд (ромб) тэрэнэй энгэрыо шамгэлдэг. Тэрэнһээ гадна үндэр наһатай үбгэжөөлэй энгэртэ 4 медаль алардаг.

Ламажаб таабайтай уулзахадаа урдан эрхим ангуушадай нэгэн ябаһын һанаандаа оруулан, «хэр зэргэ агнадаг байгаа хэмтэ» гэжэ хэм.

— Юу хэлэнхэ, юрэдөө. Би 15 наһатайһаа сарюур буу үргэлжэ, хэрмэ булга, ан гүрөөл, шубуу шонхор, загана нугаһа олзолдог байһан хүм,—гэжэ Ламажаб таабай.

— Агнуур эрхилжэ, 50 гаран жэлдэ абаат. Ямар һонирхолтой үшэр хөөрхэ байһатэ!—гэжэ.

— Агнуурда ябадаш уршгэ үйлэнууд тохолодоодо даа,—гээд үбгэжөөл урданай залуу наһаа һанажа, нүдэднэ ямар бэ даа, нэгэ ондоо анын талаар ялзрадал гэжэ хэн.

— Ан гүрөөл соо эгээл аюултай арьһатан манайда баабай ха юм даа,—гэжэ Ламажаб үбгэн бодолгото болоо хэн.

— Хэр олон баабай барина болонот!—гэжэ асууба.

— 50—60 баабай баригдана байха,—гэжэ. Тэдэшин илангаяа Сэнсэ гол үгсэхэдэ өхэ олон юм. Адуу малдажэл бүри довтолдог юм даа. Тэ-

жэ, тэдэнмэ айлгаха, зорин нэгэ нэтрһын «унтуула» үшарнууд гарадаг.

Малай мяханда обтоһон баабайнууд айхобтар аюултай.

Тэдэнэр арга бэшэ хүндэ довтолхо даа. Одоо эндэ эрэлхг зоригтой баатарай зурхан, ангуушанай хүйтэн сэдхэл хэрэгтэй.

Ламажаб Шарлаевич колхозойнгоо үхэр мал нэтрһэн, шунахайрһан баабайнуудһаа аршала гэжэ ябагараа өөрөө тэдэнэй «хүнэһэн» болон ядаһан юм. Тэрэ зун Сэнсэ үгсэжэ зухаһан малда баабайнууд олоор довтолжо, хөрөө үнээды «дараһан» байгаа. Тикхэдэ колхозой правлени Ламажаб Шарлаевичыо нэгэ залуу хубүүнтэй «тайгын эзэндэ» эзмьны амсуулхор элгэгэн байгаа.

Хэдэн үдэр ябажа, баабайнуудай «байрада» хүржэ, эгээл томо арьһатанинны залуу нүхэрын буудахада алджархһан байгаа. Баабай гэшмэнай буугай дуунай гарһан газар тээшэ буугай һоноршуу өрэдэг юмал. Эгээл манэ тэрэ арьһатан хоёр нүхэд тээшэ «алимтэ» тэһэншүүгээр монсогор хара шулуундал эрэлэй. Хоёр нүхэдэй юушье хэжэ үрэдэггүй байтар, нүдэ сабшаха зуура хажуудань би болоод, үбгэжөөлын дороо хүмин даража абаа. Уур сүхалдаа дарагдаһан ээрлиг арьһатан Ламажаб үгыне хэдэн удаа гар, хүл руун хазажа үрдиба. Эгээл энэ үедэ баабайтай носождо хэбтэһэн үбгэн нүхэртөө «буудыша» гэжэ хашхараа хэн. Тикхэдэ залуу нүхэрын буудахада, баһал оноогүй юм гү, али багаар шархатуулаа юм гү, баабай үбгэниа хаажа, буугай дуунай абаа гараһан тээшэ ээрлиг муухай улаан нүдэтэй юмэн шуумайшоо хэн. Тикхэдэ залуу хубүүн буугаа барһан зандаа гүйжэ мэдэ. Баабай хойноһоонь. Тээд ябаган хүн баабай хоёрой гүйдэ жэжэ-шгүй ха юм даа. Удангүй, баабай хубүүнэй гарһаа буу-

«АЛТАРГАНЫН» БИБЛИОТЕЧКЭ

[Үргэлжлэл, Эхнийх нь 22-30-
дугаар номуудтай].

Нэрлэжээ, өхөл хүшэр хүндэ,
хэсүү хүүдэ уй-хой табигдаа бэ-
лэй, Гочит нутагайнд үшөө бэ-
рэг гаралдаа, Буялаадуу гэзэм-
нэй үнэгээ нэгээд, сэгсгэн эдсөн
дээрээ толха хлээлээ, яартаага-
гүйгөөр харье хөрлөл бэйжэ
шаддаа бшуу. Харин Петропав-
ловка тосгоной шэмээшгүүд өхээр
ядалсаа хүм, Тэдмэйн гонса ма-
ха, сэгсгэн эдсэгээр байжа ша-
лалгүй зок бшуу!

Хойто жэлнь урда дайнонь-
ше үзэгдөөгүй эхэ найн ургас
гаршаба гэшэ. Хойшдоо жэл
бүри нилээд найн талха тараан
ургуулагдааг болобо. Х-рин
1939 ондо тогтууртай ургас аб-
таа бэлэй.

— Хэдэн жөл соо ургаса тэ-
рлэ шала ургуулхан бидэнэр гү-
риндөө төрлэ тушааха гэжэ хам-
тынгаа суглаан дээрэ шиндээд,
улаан ашаа бэлдэбэ гэшэбэд,—
гэжэ Даша Цыремпилов хоёрэ
дэгэ юм.—Түрүүшын ашаан дээрэ
түг нэмилзуулаад, бүрхэд улаа-
шад булта гоелойнгоо тэригүү-
дыг үмдэбэд, шэмэсшэг эхэнэр-
нүүднэй өбүүтай пулаадаа боо-
жэ, шүрэ хубэла зүүбэд, олон
хубсаһаа дээрэ дээрэхээнэ дөб-
хасажа, гоо хашминр пулаадуу-
даа нэмэрибэд. Тингээд лэ тэ-
рлэгээ аймагай түбтэ тушааха гэ-
жэ абашахаданай — абажэ
үгэбэгийл даа. Бидэнэр булта гай-
хажэ, гэлмэжэ абабэди, Тушаажэ
абыхагүй гэжэ яаха юм? Гүрэн-
дэмнэй талха төрлэн хэрэгтэ бо-
лоо юм гү? Тэрлэ тушаажэ абэ-
хэгүй гэхэн захиралта хэн гар-
гад юм? Хэсүү хүшэр ган жэл-
нүүдтэ гүрэмнэй майда өхөхэн
туһа хэлэн байна ха юм, харин
мүнөө бидэ гүрэндөө туһалхам-
най ха юм,—гээдшье туршабэ-
ди.

— Иймэ хайн хайхан хснаа хан-
шагланзайтай түлөө баяр баяс-
хскалан хүргэнэбди,— гэжэ айма-
гаймной түб хууринда харюуса-
лал дунд, Харин тэрхүүнэс, эх
аармагтай үгы. Манай Бүрлэд
оронкие талха тарла түшээха уял-
гайза арбан жолэй туршада су-
лөөлхэ гэхэн засаг турын тог-
тоол бин ха юм.

— Бид энэ таряагаа хаана хэ-
хэ зонбидий Колхозоймнай ам-
баарнууд дүүрэнхэйл. Хамаг ай-
луудай гэрээ дүүрэтэр талха та-
рла хэнхайдий— гэж эрэшүүл
лах хэхээшье мэдэхэ болни
асууба.

— Яанат, танай дуран, нүүлээрнь Улаан-Үднөө телеграмма ерэхэн юм, Колхозуудта тулхалын тугаа үлүү талха тугаа нь кооперативнаа сэнгээр коопераци худалдаа аваха гэгээн захиралта байгаа, Ингэжэ тэрлал тушааха аргатай болсоо нэмдн... Энэ ушарыг даша үбгэн хэсэгшье мөртөлхгүйгй даа.

Даша үбгэний нанаи дурса-
даг баша нэлэ ушар байдал дай-
най үедэ болоо хэн, Эхэ ором-
най өхлэ хүндэ хүшэр байдалдэ
ороод байгаа, Радногоор аюул-
дэ мэдээслиүүд дууладаг —бу-
гдаль область, районүүд, совет го-
родуудыг дайсад эзэлбэ гэхэн
мэдээл хүнэй зүрхэ сүмэ сорь-
дог байгаа. Эхэ оронхо хамгаал-
дэ хэрбэ зорюулагдахэн урьха-
ламжанууд гаргадагдэг хэн. Ард
ом шадхаа ээргээрэ гүрэн тү-
рдөө тулалха гэжэ тэрэ урьха-
ламжыг өхтэр абадаг байгаа.
Ушэ яхар юумэ хэхэ гэшшэб,
тайшен гэз хаа, Эхэ орондоо
өхтэр тулалжа болохоб! —манай
хүүүүд үдэрэй нанаи, хүнини зүү-
лан болодог бэлэй, гүрэн түрэм-
най юумэ хүүмээр үшөө дутал-
дажа байгааашэ хаа, хүн-
дэ хүшэр сагай болоходо, мэ-
най бурхад нутагыг ороoho та-
раа гүрэндөө тушааха уялганаа
өхтэр арбан жал соо сүүлөөлө
хэмнай! Түрэл совет гүрэнэй энэ
хайхан анхарал оролдолгыг ма-
най республикын ажалшад мар-
тахугүйл. Даша Цыремпилов Эхэ
оронхойгоо хүшэр хүндэ байдал-
да ороhon үедэнь ашагүй туха
хүргэхэ гэжэ шиндэбэ. Тини Да-
ша үбгэн гүрэнэй урьхаламжин
облигаци худалдажа абахын тү-
лөө зүү мянган түхэриг оруулбэ
бшүү. Энэтэ тухай нутагдайхидын
нэлээд удан баясан хөөрэлдэбэ.

Даша Цыремпилов тухай газет-
нүүдтэй мэтгэлтэй үгснүүд бэлтгэ-
вээ. Мүн эрхм хайнаар холзол-
доо ажаллеханайнь, Улаан Арми-
дэ туйлһанхайнь түлөө бээр ба-
ясэлан хүргэһэн телеграмма Мо-
скагаас, Верхоанс главнокоманде-
лэшаһаас өөрөөнь өрзэ хэн. Үг-
гэн Даша тэмээ баян хүн бэш
бэлэй. Хүдэлмэрилхэ юу дээхэ
олодог байгаа. Тэрээнһээ гадна
базар дээрэ үнээн буруу ховроо
худалдажа, Эхэ орондоо туйа хүр-
гөө бшуу.

Тэрэ үдэр холхозой түмэршээ дарханай уулзаа хэм, Даша үбгэн бодолгото болонги юумэ байгаа бэлэй. Юушьеб дурсан ханигаа, юодөөс талта манаруулан хуунынь хананаб. Эгээл энэ харюусалгатай үедэ, эдэ өхэ этгилд найдал олгожо, хөри гүрэнэй делегацине гэртээ оруулжа хүндэлхынь зүбшөөнэн эрхэ байдалдаа үбгэн дархан юун тухай бодожо байна хэб гэжэ тухайлаад ортоо бэлэй. Би Даша үбгэнине машинадаа буулгажа, холхозой түрүү хүнүүдтэй суг хамта холохоор ерхэн айлшадые утгае, хөөмөлжэе харуулшадые урижа ерээ.

Арб эрдэ

— Түрүүлэгшэдэ хэлэш, парторгдонай хэлэш, манайхиндаа бултанданэ хэлэш — би яашье ошоо өргөгүйлби, минии тингэжэ ябажа ябаха болоо хаа, эндэмнай туун болохо юм! — Даша ага хашхарха тооной хэлбэ. — Холоо ерэнэн айлшад гэзэ гүбэ, хилын саанааха, Монголхоо эрээ. Энэмнай шог наадан бэшэ. Хэрбээ юумэнэй мүртэйгөөр түхээрэгдэгдэй байгаа хаань, бишни нэрээ хухарха байна шууб. Тинмэһээ тамаг бүхы юмныс хуу өөрөө захира зааха, эбэ зүбынэ олохо, түгээрхэ, бэлдэхэ ёһотой ха юмби. Манай нютагаархин намгүйгөөр ажахыгаа айлшадтаа харуулна бээ. Колхозоймнай машинжууд мүнөө эбдэрнэгүй, тинмэһээ түмэршэ дарханай харуулха юумэн байхагүй гэжэ бултанда хэлээрэй. Байг даа, бай — тингэжэ хэлэжэ болохогүй гэшээ ха, намайе бээз магтана гэжэ ханажа магад. Юрэдөө, юуш гэжэ бүү дуугараарай! Намайе биньшэ гэжэ, үгышье гэжэ ойлгонгүй үнэрхэ байха. Нээрээл, юуш бү хэлээрэй! Зай, юун эндэ бейншэ, айлшадтаа ошылш!..

Ингээд лэ Даша ахай намайе
үлхихэ тооной гэртээ гаргаа
нэн.

Зай, Алташа нутагаархидай монгол айлшадтаа ямар юумтэй харуулхан тухайнх энд хэлтэ хөөрхүүхэ ёһотой гэшээ ха. Калининай нэрэмжитэ колхоздо аха дүү монгол айлшадтаа үзүүлхэ шэнэ юумтэ яхала байгаа. Нэн түрүүн манай шэнэ байра харуулаа бэлэй. Төвөөсөө үнээдэй байха энэ байр шэнээр түхээрэгдэнхэй хэн. Хүдөө ажыхын машинуудай байха ахйхотар уужам хөршө, мастерской, үрлэхэй орооно хадагалха олон тоотой складууд урда жагшын лэ баригдажа дүүрхэн байгаа. Тийхэдэ Монголхоо ерлэн айлшад тобир танган үхэр малын, хони хурьгадэнын хаража, баһал урмашаа бэлэй. Ажал хүдэлмэрингөө амжалтыг үзүүлжэ, харуулжа байхан колхозхойнд баһал урма баяраар халинхай байгаагд хэн. Хүнэй гараар бүтээгдэсэн өлөр долоон метр үндэр хөлөөр хаагдахан республика соогоо суурхалан «Алташын далайда» монгол хаан нүхэднэй хэдэ эргэгдэн кандагша ааб гэжэ асглаа хэм.

Энэ өхэ сөөрэмые байгуулхын түдөө колхоз хүсэ шөдөлөө гамгүй хэээр гаршалан байна. Хүн зонинхыг үсгэ нээрүүлгээр, эсхээ сүсэхые

хэдэнгүйгээр ажлалаа хүн. Алта-
ша мутагайгид нэгэл юмгаа ханаа-
шалаа гяаа, тэрэнээ зэвэггүй бү-
тээжэ халадаг юм. Эгээд тимиэ-
нээ «Алташын далай» байгуулха
гэжэ гарта хабартаараа ороhon
хүн бүхэниинь сөрөөгөө хубытоо
энэ хэрэгтэ оруулхан байна. Юуб
гэхэдэ, энэ долоон метр үндэр
хаалта хөөр хадын хабшалада юун-
дэ баригдаха гэзэ юм, юунэй тү-
лада хүн зоной эды өхэ хүсэ ша-
дал хэрэглэгдэхэ болоо юм гэжэ
хүн бүхэн мэдэнэ бшуу. Алташа
горхионий хаана, уна суглуулха-
даа, мүн хабартаа найрамай уһы-
милл хин төлөөр урадхуулжар-
хгүйгэй, бариха абахадаа, айхаб-
тар өхэ сөбшөлөн "болон таря-
най талмайа уһалхабди гэжэ" мэ-
дэнэ бшуу. Энэ аша туһатай, хо-
жомоо хэрэгтэй юумые Калинин-
най нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд
нимэл эдэхи үүсхэл өхэтэйгээр,
нимэл зоригтойгоор хэһэн байнал
Алташа мутагайгид өөһэдэнгөө
байгуулхан сөөрөөр өхэтэ омог-
горходог гэжэ мэдэхэб, тээд өр-
хэн айшладтаа тус өхэ барилгаша
үзүүлхэдээ, энэ хаалта гэзэш үни-
нэй манда дадал болошонхой.

бан хо
ни шэмэ

—Энэ хэмэл далайнгаа унаар ган жэлнүүдэт оршон тойроногтой гоо бүхэе сабишалангыг уналхаагад гадна, мянган гектар таряанай газар уналха зомди — гэжэ дэдэл болоһон эжкүрсөвөд шэнгээр колхозой залуу агроном хөөрэнэ. Хэлэһэн үгыемни айлшад сөөрһон дээрэ бэшэжэ абаха ха гү даг гэжэ һонирхон, хулгай нюдөөр хараад хараад абаха юм. Зүгөөр айлшад удаан хүлээлгэбэгүй. Агортурчканыудаа абажэ, блонкот дээрэ хуушан монголоор дээрэһэн уруу булайн түргөөр бэшэжэ эхилнэ. Би багадаа хуушан монгол бэшэг заалһан хүм. Хуушан монгол бэшэг гэшээ түргөөр бэшэгдэдэг стенографическа бэшэг шэнгэ юм. Энэ бэшэгтэ дэдэл болоһон хүн тэдыш түргөөр хүнэй хэлээ һаа, хэлэһэн үгыени сүм бэшэжэ урдидаг юм. Калининой нэрэмжэтэ колхоздо эгэдэжэ байһан зоригжолтой ажал хүдэлмэри тухай, һүүлэй хэдэн жэлнүүдэйн туйлалта тухай мэдээсэлы монгол айлшад үлөөн дуһаангүйгөөр бэшэжэ абаба. Тус колхозой гэгшүүдэй хэдэн, туйлаһан юумыс эднэ шэди гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй. Энэманай арьха баалын эгэаһан эди шэди бэшэ, харин эндэхи буряад болон шэмээшэгүүдэй ажалша бүхэриг гараараа бүтээһэн эди шэди мүн болоно. Өөһэдүнгөө гараар бүхэли далай тогтоогоод, ямаршыг ган жэлдэ ядалсангүй нүгэ сабишалангаа, таряанайнгаа газарыг уналжа байха гэшээ ёһотойл эди шэди мүн гэжэ хэлэхээр юм ааб даа. Монгол орон гэшэмэний мүн лэ гандэдэг газартай гүрэн юм, һүүлэй үедэ тэндэ газар таряалан өхүргэһөөр эрхилэгдэжэ байна. Тиммэхээ манай эндэхи колхознигуудай дүй дүршэлы халан абаһаан болохо, Манай Бэшүүрэй аймагай Калининой нэрэмжэтэ колхоздо энэ талаар харуулха, үзүүлэхэ юумэн аялаа бии. Энээн тухай артелин ажыхтай танилсаһанайнгаа һүүлээр айлшадаа гэртээ урьад байхадаа, Даша үбгэн тон һайнаар хэлээ бэлэй.

— Манай ажыхтай таанад та-
нилсабат,— гэжэ Даша Цыремпи-

Бодохоо үзэн байжа хэлээ хэн.—
Молтоонхай тимиз өхшөө бшээ юм.
Хэды тимизшөө хаань, бидэ, бүр-
лаадууд, мүн таанад, монголшууд,
хэвхэн туйлаһан юумтээ түрэл гар-
ралдаа, хани нүхэдтөө үзүүлдэг,
харуулдаг гэшээбди. Энэ манай
эртэ урдагын ёно захиал болоно.
Энэмнай хайн заншал мүн, Юуб
гээдээ, бүхы хайн хайхан юумэл
ажалсаар бүтээгдээ ха юм. Тимиз-
бээ бүтээһэн хамга бүхы юумтээ,
һии байһан баялигаа аха дүүтэн-
дээ, хани нүхэдтөө нуюунгүйгөөр
харуулна гэшээбди. Бидэ ажал хү-
лээхээрнөө айдэг зон бшээбди.
Энэл ажалша гарааргаа бидэ гэр
бүлгэдээ, колхоз нутагтаа зол жер-
гелта байдал байгуулаабди. Эдэ
бүгэдээ тавнадта харуулжа, үзүүл-
жэ байна гэшээбди. Мангал хэжэ
байһан ажал хэрэгтэ монгол улс-
һаа өршэн аха дүүтэмнай хаража
боясөө, дүй дүршлэмнай өхтэ
хайхашаагаа гэжэ тугаарай манай-
хн намда дуулгаа. Би үкэн зүр-
хэнһөө боясенөб. Тимизтээ би
нигжээ хэлхээ байнаа: манай дүй
дүршлээ таанад дамжуулан өбөг-
тэ, зүгөөр энэ дүй дүршэл ман-

Африкан БАЛЪБУРОВ

ё р
г ни

да тиймэ бэлээр олдоогүй юм гэжэл ойлгооройгты. Бидэнэр нилээд эхэ туйлалта туйлаабди. Тээгэ заримандаа бидэ алдуушые гаргажэ, урэгшагүйдэдэгшые байгаабди. Тингэжэ алдуу гаргангүй байааргагүй юм. Юуб гэхэдэ, бидэнэр энэ хэрэгтэ анха түрүүшын алхам хээ бшуубди. Манай урда тээ манай эндэ хэншые колхоз тогтоогоогүй юумэл. Харин арьса баалманда ухаа заажэ шөдөхөгүй байшоо. Бидэнэр дүй дүршэлөө тааннадтай хубаалдахадаа, ингэжэ захиха байнабди, мснэй алдууе бидэбтэгты, манай алдууе тойрогарахадаа, бидэ өөһэдөө хайн зам бэдэрнэ олообди гэжэ бү ханаарайгты, харин алдуу гаргажа, ухаароһон бидэнэрые өөһэдһөө доошо зон байгаа гэжэ бү ханаарайгты. Түрүүн абаһан хүники харахада бэлэн байдаг. Юуб гэхэдэ, тэрэ харгы гаргажа ябана, харгы бэдэрнэ, тикхэдээ хэрэгтэй юумээ хүрэ хүрэнһөөр олохогүйдөө болохо байна бшуу. Би түрэл колхозоо бии байһан бүхы юумээс үгөөб залуу наһала, бэллг шадабариясүм зориулааб, юуш нюунгүй өөртөө үлөөнгүй хуу үгөөб. Харин колхозни намда хэрэгтэй бүхы юумыем хуу үгөө. Миний байдал харагты, бүхы юуман хуу намда бийт Миний колхоздоо үгэһэн юумэһнээ һурэггүй эхэ юумэ колхозни намда үгөө. Колхоз намда алдэр нэрэ, хүндэ ямба олгоо. Эгээл тикхэнһээ би колхозой юрын гэшүүд, тазнадаа, эгээн хүндэтэ айлшдаа, гэртээ урлад байнг гэжэшб! хайн найрлагты, эрхим хүндэтэ айлшад!

Даша ахай нигэжэл тинхэдэ хэ-
лээ хэн даа. Би тэрэнэй хэлэлхэ-
үгые нюдэнһөө нэлбохо ахха-
руулан бэйжэ, тэрэ нэлбоһоо хүн-
дэ харуулхаа эшэн гайхангүй ша-
наа нам, бага боргон һара гээш-
мнэй тиймэл һаа муу, хадарган
һара бэшэ юм байна, энэ харын
шарайда эелдэр зан, сэдэхэй
дулаан элшэ бии юм байна гэжэ
тинхэдэ сэдэхэ бэлэйб. Үгы даа,
бага боргон һара муушалангаа
болгооб, нээрээ болгооб.

УЛААН ЗУДАН
Дүрбэдэхи бүлэг
Би Хурсанга гэдэг багахан тос-
хондо түрэнэн хүм. Нютагаймнай
нэрэ тээ хажуудамнай оршодог
балей тиймэ үндэр бэшэшые нлэ,
яһала эгсэ хэдын нэрээр нэршэн-
хэй юм. Манай нютаг Хурсанга
хэдын хормойдо оршодог. Би ба-
гхан ябахатаа, энэ хададаа га-
ражэ, үгэтэн нүүдөөрсө шигчү-
гаар наададаг бэлэй. Үглөөнэй
наранай туяа Хурсанга хэдын
оройе гэрэлтүүлжэ, һаруул
гэрэл сасаруулгаша нэн. Хэды

мийн орон үшөө бүрэлтэй байсан тэнгэрийн толотууны гэзэг хэ гэж ханагша бэлэйб. Хурсанга хадны оройн хайахада, тэнгэрий номин үүхэ боложо хубилдаг байгаа. Үдэшэндөө хадын орондоо жаргаа харан улаан гал дунээр бадардаг хэн. Ой модоной нүүдэр улам ута боложо, Хурсанга хада бараан нэрмьсгөөр бээс далдал хадал гэдэг бэлэй. Модоной нүүдэрэй ингэж үсхэрэн, байн хара бараан болохыг хаража, үйдхэртэ эзэлэгдэн, сээжсээ уктаруулдаг хэм.

Манай тосхондо эхнэр хургуули
бин юм. Би тэндэ ном үзэдэг нэм.
Намтай сугтаа хүршэ Хайтаг тосхо-
ной Оошоб Жербаков гэжэ хү-
бүүн хурбадаг бэлэй. Бидэ нүлээс-
дэг байгаабди.

Оошоб тнхэдэ наринхан бэ-
тэй, сагаалхан шарайтай хубүү-
лбаа. Бидэ хоёр ехэл таараж
наададаг бэлэйбди. Ухнбүүн ба
гехан наһаа дурсан ханахадан
Оошобтой хамта Хурсангын ар-
руу санаар холжордогнай элхиз
нээр тобойно. Мүнөө ханахадан
тэрэ эгсэ хада руу холжорходо
дандаа унадаг нэн хабди. Оошоб
ни намда орходоо зоригтой, айхы
мэдэдэггүй байгаа. Тээд би тэр
эингэйг хойнохоо баһал гээгдэл
гүй гэжэ хада руу зүрхэлжэ ерээ,
орохолби даа. Салеминишье, а
гайгша морин шэнги, урагш
үлээхэ. Айһандаа зосоом зарн
гаад, нюдөө шэб бэлэй аниха
Тнхэдээ ямар бэ даа нэ
хөрөнхы хара агы урдам өмх
нэн мэтэ болохо. Айхадаа яах
бши даа, унажа үзөөгүйдэ-арг
гүй юм...

Бага боргон харым арахад
ээсний апрель нара гэзшээ
дээ, би үсөөхэн тэды хонид
туужа, Хурсанга хададаа гарагш
нэм. Түрүүшын ургыда хонид
бэлшээхэ гэзшые буряадууд
юумэнд бододог байгаа. Хурса
гын үбэртэ ургы сэсэгнээ ол
юуман үгы агша бэлэй. Хонид
бүхэли үдэртээ нэгэл гэзэрт
бэлшэжэ, ургылга мэдэхэ, хар
бинь өөрыгөө адар томо баат
шэнгээр ханажа, гартаа бариг
модобо нэлмз гү, али жада г
жэ тоолонхой, ургынуудые сабш
жа гү, али хаджажэ, дайсанаа д
раа гэзшэб гэжэ наадахаб. Би
намайе хаража байһан жаахан
пинс басаганай хажууда ингэ
дай хэжэ наададаг нэм. Оош
бидэ хоёр тэрэ Ампинс Эзые
өөгшөөдэг бэлэйбди. Дай хэ
наадахадаа, би баатарлиг ябад
лаараа Оошобхоо булюу байһ
шэнгээр өөрыгөө ханаха хүм. Ти
хэдэмни Ампинс бурхууд улгэ
нүүд соо алдаршуулагдаһан
хайр шара номо намда бэлэг ү
бэ гэжэ зосоогоо шабшээл
даа. Харин Оошобни тиимэ эхэ
лэгтэ хүртөөгүй хадаа бархир
һэн хэ гэжэ тухайлхаб. Би Оош
боо хайрлажа, нэнгин хүлдтэ
бэлэг номоо нэгэ хэды соо
руулбаб гэжэ байжа наадагш

хүргүүлигнээ хэсээлэй дүү
хэдэ, улаан зудан харада Ошо
тооо хагасадаг бэлэйди,—тэ
гэртээ, өөрнгөө Хайтаг тос
ошодог нэн. Манай багша Паки
Михайловна Дамчинова бидн
Хурсанга хэда абаашадаг байг
Тигээд мандаа хандан, нигэж
лэгшэ бэлэй:

— Ухирбууд, харагтыг, энэ манай Хурсанга хада хэдыг гом байхыг бэ дээ. Эхэ орон гэзшэ хүн түрхан гархан тэрэ нутагтай эхн абадаг юм. Энээнине гэзшэ бу маргагтыг, харагтыг, Хурсанга хадамтай улаан сэсэгтэ бурхеоогдэнхэй байна ээ юм. Улаан сэсэгүүд улаан тугай үнэгтэй, Улаан туг гэзшэманай хубисхолдай үнгэ ха юм!

Пандиа Михайловна үнэ "д
наа баранхай. Гэбшье бүр
хэдэ хэлэлэн үгмэн бн сээж
дэз хадгалжы абгашд Загн
шүүмжэлэгшэд эдэ үгэнүүд
дан дэзгүүр абхуулган үгэнүү
гэжэ нэмгэ элмэжэн болсод
Тэгэ яах.

1 номоор буудал юм гэжэ бу
лалдагдэг. Ийнхүү юм. А
хуруушынгээ блгшын хэлээн
ондоо болгохо аргамгүй х-с-
эдэ үгэнүүдэй хэн нэгшээ
шаагдаагүй хаань — тээд ага-
дуура мэдэг ээ.

[Үргэлжлэлний удаагийн но-
мerto гарах].

Арбан хоёр эрдэни шэмэгни

- Африкан БАЛЬБУРОВ

«Бурядай залуушуул»

1990 оной августын 4.

7-дохи хүүд.

Информал

ТҮРҮҮШЫНХЕЭ!

ЦТ-гэй «УГЛӨӨНЭЙ ПОЧТО», «50х50» ГЭНЭН ТЕЛЕДАМЖУУЛГАНУУДАТ ХА-БААДАГШАД МАНДА АЙЛШААР ЕРЭ-ХЭНЬ. ЛЭ, ТЭДЭНЭЙ ДУНДА ЭСТРА-ДЫН УРГАЖА ЯБАНАН ОДОН, КОМ-ПОЗИТОР, ГҮЙСЭДХЭГШЭ СЕРГЕЙ МЕДВЕДЕВ, «ЦВЕТНЫЕ СНЫ» ГЭНЭН ГРУППА, «ВЕЧЕРНИЙ СЕРВИС» ГЭНЭН ЭРОТИК-ШОУ-БАЛЕТ ОРОЛСОНО. АВ-ГУСТЫН 6-да 19, 21 САГТА «РАССВЕТ» ДК-да, АВГУСТЫН 7-до 20 САГТА, АВ-ГУСТЫН 8-да 19, 21, АВГУСТЫН 9-да 20 САГТА ЛВРЗ ДК-да, СОЕЛОЙ БАЙ-ШАНГУУДАЙ КАССАНУУДАТ БИЛЕ-ДҮҮД ХУДАЛДАГДАНА. «РАССВЕТ» ДК-да 4-30-70, 74-77 ГЭЖЭ ГҮЙХА, ЛВРЗ-гэй ДК-да: 95-73-8-7, 95-43-9-3 те-ЛЕФОНУУДААР ХАМТЫН МЭДҮҮЛГЭ-НҮҮДЫЕ АБАНА.

Предприятинуудай, эмхинууд болон кооперативуудай хүгэлбэрлэгшэдэй ан-харалда!

РСФСР-эй ЛКСМ-эй Бүрлэдэй реско-мой экономическа хүгэлтүн тусхай та-наг акционернэ пособи (акционернэз предприятинууд болон кооперативууд-ые эмхидхэхэ талаар этодичес-зууршалганууд) таанадта дүрэдхана.

Пособи худалдажа абаса дүсэлтэй гү-нүүдтэ:

— хүдөөгэйхид — Улаан-Удэ хотын ЖСБ-гэй Бүрлэдэй управленим № 007001568 счедто 20 түхэриг эльгээхэ, МФО-гой 107011 түлээн сэрхэгэй буул-габарике нимэ адресаар эльгээхэ: Улаан-Удэ хото, Сүхэ-Баатарай үйлсэ, 16, СОЭР.

— Улаан-Удэ хотодо — мүнгэ тү-лөөд, мүнгэ түлэнгүйгөөр тоосоо хэхэ. Иимэ телефоноор хонходоходо боло-хо: 2-37-31, 2-33-69.

Бүхи захилнууд дары түргэн дүүргэ-дхэ.

Бидэ, Сибириин, Алас-Дурнэ зүгэй, Сибириин Хойто зүгэй хорсод городууд-дэй түлөөлэгшэд, Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй телекомпанинуудай ассо-циаци байгуулаабди. Программнуу-дээр, түхэрэлгэнүүдээр хангалгын, хуу-лийн талаар хамгаалгын асуудалнуудыг шиндхэхэ гэшэ тэрэнэй зорилго боло-но. СССР-эй Гостелерадио, СССР-эй Хэлхээ холбооной министрствэтэй аб-адлиханаар кабельна, эфирнэ (альтер-нативна) телевидениин эмхинуудэй хол-бооной учредительнууд мэтэ бидэ оролдобоиди.

Бидэ эдэ бүхи эмхинуудтай хорил-сан эжаллахын түлөөбди. Манай адрес Улаан-Удэ хото, телефон 2-37-31.

КИНО

Театр оперы и балета

Гастроль Душанбинского драм-театра им. Вл. Маяковского. Гастинственный гость—в 12, ОБЭЖ (Общество белградских эмансипированных женщин)—в 19.

«Дружба» Мультифильмы—в 9-30, Боль-шой — в 11, 15-20, 17-30, 21-50, Кокон—в 13-10, 19-40.

«Родина» Мультифильмы—в 10, 16, Боль-шой—в 12, 14, 18-10, 20, 21-50.

«Прогресс» Красный зал—Большой —в 10, 12-10, 14-20, 16-30, 18-40, 20-50. Зеленый зал—Интердеочие—в 9-30, 12-20, 15-10, 18, 20-50.

«Октябрь» Мультифильмы—в 9-40, Част-ный детектив, или операция «Кооперация»—в 11, 12-50, 14-40, 16-30, 18-20, 19-50, 21-40.

«Востоки» Кашей бессмертный — в 15-30, Косное золото—в 17, 19, 21.

«Байкал» Благонь судьбы (2 серии)—в 21.

ДУРАТАЙ МЭРГЭЖЭЛ ШЭЛЭГТЭЙ!

— слесарь-инструментальщик;

— кузнечно-багсалдаг түхэр-рэлгын наладчик;

— доводчикүүд - притирщи-гүүд;

— электромашинануудай, ап-парадуудай, футлярнуудай хаб-саргэгшэ;

— механо-хабсаргадаг хүдэл-мэринүүдэй слесарь;

— электротүхэрэлгэнүүдэе хангахэ талаар электромонтер;

— газорезчик;

— шлифовщик;

— пластмассануудай шудха-лаашан;

— пластмассануудһаа хэгдэ-хэн зүйлиүүдэе буйлуулагшэ;

— катушканууд болон кон-цинүүдэй намотчик;

— электромашинануудай зүй-лиүүдэй обмотчик;

— автоматчик;

— фрезеровщик;

— котельнын машинист (ко-чегар);

— сантехническэ дотор сис-темануудай түхэрэлгэнүүдэй хабсаргэгшэ;

— электрогазосагнууршан;

— холодильна түхэрэлгэнүү-дэй машинист;

— слесарь-запчастиллагшэ;

— огневпорчик;

— термист;

— столар;

— краевой машинист;

— Б, Д, С категориин жо-лобшод;

— аккумуляторщик;

— полистиролой формовщик;

— шулуушан;

— штукатур;

— малар;

— штамповщик;

— бетонщик.

Таанад институтта оробогүй гээшэт.

Бү голхорогты, удаадахи жэлдэ ороно бээт. Харин мүнөө дээрээ...

УЛААН-УДЫН ПРИБОР БҮТЭЭЛГЫН НЭГЭДЭЛ ТААНАДЫЕ ХҮЛЭЭНЭ

Таанад эндэ ажабайдалай талаар хатуужал гарахат...

Жэл бүрийн 13-дахн салин

Олон жэлдэ хүдэлхэнэй түлөө урмашуулга

Хамтын байранууд

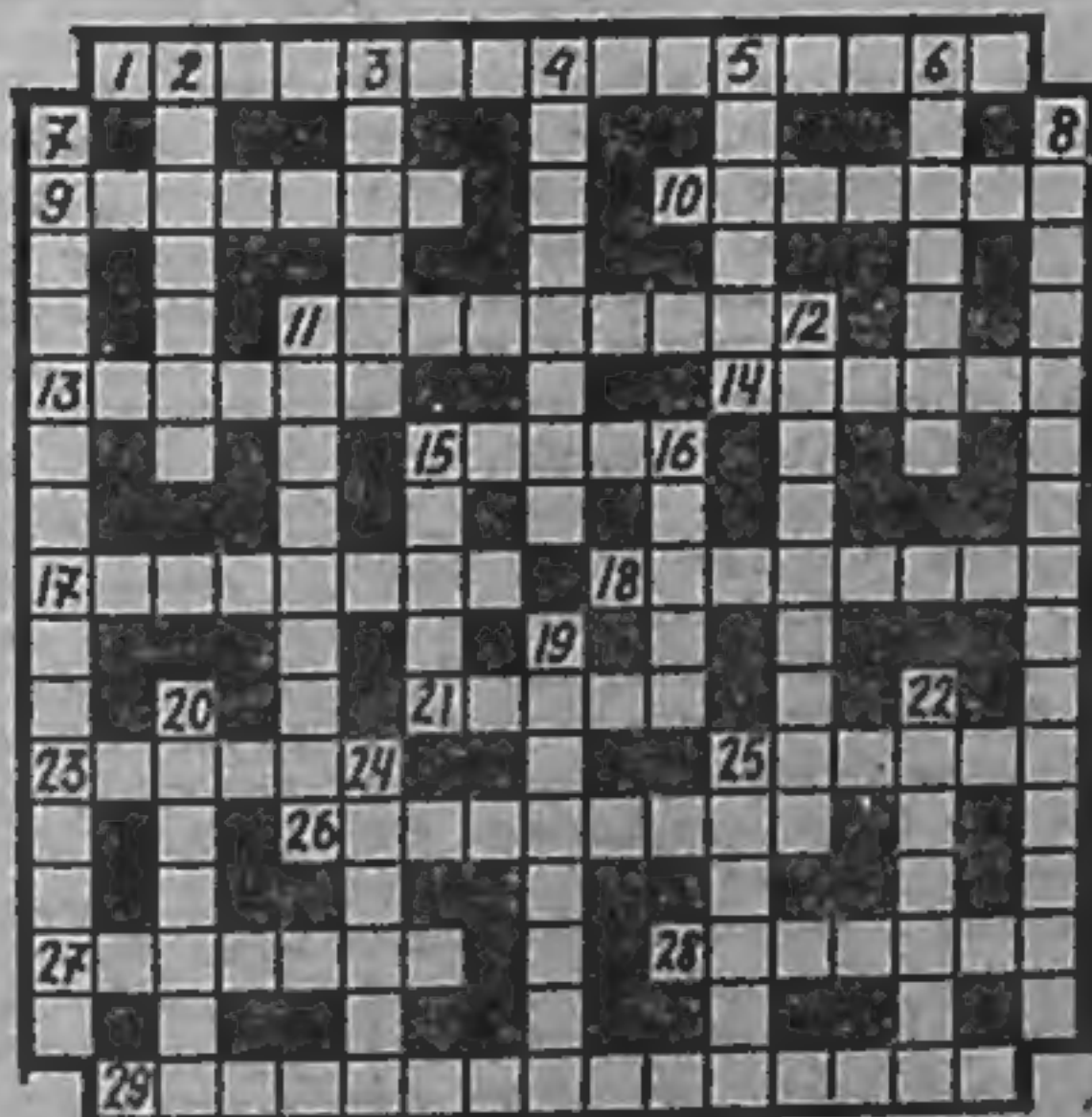
Москвагай, Ленинград, Новосибирск, Томск, Эрхүүгэй вузуудта саашадаа нуралга

Байгал, Котокель дээрэхн туристическэ баазанууд

Үмсын барилга

ПРИБОР БҮТЭЭЛГЫН НЭГЭДЭЛ ГЭЭШЭМНАЙ ИИМЭЛ ДАА!

КРОССВОРД

По горизонтали: 1. Раздел языковедения. 9. Великий русский полководец. 10. Лунный групп.

11. Вид спортивных гонок. 13. Народный артист СССР. 14. Герой романа в стихах А. С. Пушкина. 15. Мороз. 17. Стержневое русское артиллерийское орудие. 18. Поэтический жанр, письмо в стихах. 21. Курорт в Киргизии. 23. Форма деятельности в СССР по обеспечению социалистической законности. 25. Кинозвезда, снявшаяся в кинофильмах «Шведская спичка», «Корневальная ночь», «Женитьба Бальзаминова». 26. Врач, лечащий животных. 27. Композиция из картин, объединенных одним замыслом. 28. Тип изделия, товара. 29. Уничтожение, отмена или ослабление централизации.

По вертикали: 2. Служебное слово в языке некоторых европейских стран. 3. Советский космонавт. 4. Выступление артиста или коллектива в другом городе. 5. Ресущий инструмент для образования отверстий. 6. Товарищ по работе, профессии. 7.

Равноценность, разнообразность. 8. Деталь некоторых музыкальных инструментов. 11. Советский композитор. 12. Прибор для лечения вдыханием пара. 15. Обособленный поданный зодний отдел тела животных. 16. Вид топлива. 19. Курорт в Читинской области. 20. Часть удочки. 22. Столица Гвианской республики. 24. Территория, группа стран со сходными признаками. 25. Праздник весны в Узбекистане.

ИЮЛИН 28-дэ ТОЛИЛОГДОНОН КРОССВОРДЫН ХАРИУНУУД

По горизонтали: 1. Феодал. 4. Тамбур. 7. Крова. 9. «Урал». 10. Полиспаст. 11. Жильцов. 12. Чайка. 14. Гамма. 15. Запонка. 18. Стокышки. 20. Метр. 21. Азот. 22. Нагель.

По вертикали: 1. Фиксаж. 2. Окоп. 3. Лютики. 4. Тропа. 5. Борз. 6. Рулада. 8. Вольтметр. 9. Установка. 13. Давыдова. 14. Герман. 16. Ацетон. 17. Окунь. 18. Стог. 19. Изюм.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Калан-перехода—2-40-57, коррек-торская—2-35-74. даришвилл, 23. Телефоны: зам. редактора—2-34-06, секретари-ята—2-34-41; отделов: идео-логический—2-43-23, социаль-но-экономических проблем—2-43-23, писем и образования, тэ гарадаг.

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35.

Редактор Александр ДРУЖИНИН.